

Хмельницький національний університет
 Факультет економіки і управління
 Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр
 Освітній рівень

на тему: Управління діяльністю банків на ринку цінних паперів за
 матеріалами АТ «Державний ощадний банк України»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ДРФБС. 015146.01.09.00

Виконав: студент II курсу, група ФБСм-19-1 _____ О.Ю. Шуляк
 Підпис, дата Ініціали, прізвище

Керівник: д-р. екон. наук, професор _____ Р.С. Квасницька
 Підпис, дата Ініціали, прізвище

Нормоконтроль _____
 Підпис, дата Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав.кафедри

д-р. екон. наук, професор _____ Н. А. Хрущ
 Підпис, дата Ініціали, прізвище

_____ 2020 р.

Хмельницький 2020

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів, її правового регулювання та підходів до управління	8
1.1 Зasadничі основи функціонування ринку цінних паперів та напрями діяльності банків на ньому	8
1.2 Банківська діяльність на ринку цінних паперів: основні фінансові інструменти здійснення, напрями регулювання та управління	20
2 Сучасні реалії здійснення діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України	33
2.1 Аналіз стану та розвитку ринку цінних паперів України й участі у його функціонуванні банків у 2015-2019 роках	33
2.2 Основні засади діяльності АТ «Ощадбанк» та аналіз її фінансово-майнового забезпечення за 2017-2019 роки	46
3 Дослідження діяльності АТ «Державний ощадний банк України» на ринку цінних паперів та напрямів підвищення ефективності управління її видами	55
3.1 Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» на вітчизняному ринку цінних паперів у 2016-2019 роках	55
3.2 Напрями удосконалення управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів за умов виникнення ринкової невизначеності	63
Висновки	72
Список використаних джерел	78

Вступ

Актуальність теми. За сучасних умов посилення кризових явищ у вітчизняній економіці, спаду виробництва, зростання інфляції, традиційна кредитна діяльність банків не спроможна забезпечити їм відповідний рівень прибутковості, внаслідок чого виникають тенденції до універсалізації банківської справи. Крім того, потреба у розширенні спектра банківської діяльності виявляється під впливом посилення міжбанківської конкуренції на вітчизняному банківському ринку. Тому, відзначається активна участь у функціонуванні, а власне і у становленні ринку цінних паперів України комерційних банків. Сьогодні, банки, як учасники ринку цінних паперів здійснюють різну за статусом діяльність: як емітенти, як інвестори та, як професійні учасники. За таких умов головне завдання менеджменту банків щодо діяльності банків на ринку цінних паперів полягає у виявленні найбільш перспективних вкладень банку в цінні папери, поліпшенні якості портфеля фінансових інвестицій, що актуалізує дослідження, пов'язані з розробленням підходів до як до управління банківською діяльністю на ринку цінних паперів, так і з оцінкою доцільності виходу банку на цей ринок взагалі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливе теоретичне і практичне значення щодо діяльності банків на ринку цінних паперів мають дослідження вітчизняних учених-економістів: О. Береславської, Т. Біловус, І. Борщук, О. Вовчак, Ж. Гарбар, О. Дзюблюка, Р. Квасницької, В. Коваленко, Ю. Коваленко, О. Мозгового, О. Мусієнко та інших. Незважаючи на особливу цінність та значущість проведених наукових досліджень, все ж потребує поглибленого вивчення участь банків на ринку цінних паперів як універсальних фінансових інститутів, які мають значний потенціал.

Мета дипломної роботи полягає в комплексному дослідженні теоретичних засад діяльності банків на ринку цінних паперів і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення підходів до її управління.

Відповідно до мети дослідження в дипломній роботі поставлено і вирішено такі завдання:

- визначити засадничі основи функціонування ринку цінних паперів та напрями діяльності банків на ньому;
- дослідити основні фінансові інструменти здійснення банківської діяльності на ринку цінних паперів, напрями її регулювання та управління;
- визначити особливості банківської діяльності на ринку цінних паперів, основні фінансові інструменти її здійснення, напрями регулювання та управління;
- визначити основні засади діяльності АТ «Державний ощадний банк» та проаналізувати її фінансово-майнового забезпечення за 2017-2019 роки;
- проаналізувати діяльності АТ «Ощадбанк» на вітчизняному ринку цінних паперів у 2016-2019 роках;
- визначити напрями удосконалення управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів за умов виникнення ринкової невизначеності.

Предметом дипломної роботи є система економічних відносин щодо здійснення діяльності банків на ринку цінних паперів в сучасній умовах розвитку економіки України.

Об'єктом дипломної роботи є діяльність АТ «Державний ощадний банк України» на ринку цінних паперів.

Методи дослідження. Теоретичну і методичну основу дипломного дослідження складають фундаментальні положення загальної економічної теорії, фінансів, грошей та кредиту, праці відомих вчених-економістів, що присвячені питанням функціонування ринку цінних паперів, діяльності банків на ньому. У роботі використовується системний підхід до аналізу ринку цінних паперів, застосовано методи переходу від абстрактного до конкретного, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, порівняння, а також графічний метод.

Нормативним підґрунтям проведеного дослідження слугують закони України, постанови Верховної Ради, нормативні документи Національного

банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства фінансів України, а також офіційні статистичні дані.

Наукова новизна результатів дослідження:

- отримала подальший розвиток класифікація цінних паперів через систематизоване групування її ознак в 4 групи: ті, що характеризують цінні папери за їх обігово-видовою суттю; ті, що характеризують цінні папери за особливостями їх емісії та обігу; ті, що характеризують цінні папери за особливостями розрахунку та отримання доходу за цінними паперами; ті, що характеризують цінні папери за ступенем їх надійності. Представлена в такий спосіб класифікація цінних паперів не тільки розкриває багатогранність фінансового інструментарію, який функціонує на ринку цінних паперів, а й дає можливість повною мірою врахувати їх найважливіші характеристики при здійсненні діяльності банків на ринку цінних паперів та при управлінні нею.

Апробація результатів дослідження. Дипломна робота пройшла низку апробацій, основні її положення і висновки було представлено на:

- XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми планування в ринкових умовах» (25-27 вересня 2020 р., м. Хмельницький);

- V Міжнародній науково-практичній конференції «Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів» (6 листопада 2020 р., м. Хмельницький);

- Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (12 листопада 2020 р., м. Хмельницький);

- XV міжнародна науково-практична конференція «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (26 листопада 2020 р., м. Хмельницький).

Публікації. Найважливіші положення та результати дипломної роботи відображено у 1 науковій праці загальним обсягом 0,32 д. а.

1 Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів, її правового регулювання та підходів до управління

1.1 Зasadничі основи функціонування ринку цінних паперів та напрями діяльності банків на ньому

Стабільно функціонуючий, розвинений ринок цінних паперів, на якому здійснюється акумулювання вільних фінансових ресурсів різних суб'єктів економіки та їх перерозподіл, що забезпечує задоволення потреб національної економіки в інвестиційних ресурсах, є агрегатом ефективного функціонування економіки як окремої країни, так і міжнародної економіки. Крім того, розвиток ринку цінних паперів, що виступає механізмом накопичення та інвестування фінансових ресурсів, є певною необхідною умовою подолання в економіці різномасштабних кризових явищ.

Саме завдяки кругообігу фінансових ресурсів, що здійснюється постійно, і функціонує ринок цінних паперів, який згідно до положень чинного законодавства являє собою сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [56].

Однак, варто зазначити, що єдиного підходу до трактування суті ринку цінних паперів все ж немає. Так, на основі аналізу економічної літератури нами систематизовано погляди науковців на змістове визначення поняття «ринок цінних паперів» та виокремлено такі підходи розгляду ринку цінних паперів як (таблиця А.1 додатку А):

- механізм [14; 35; 42];
- система [11; 17; 29; 63; 67; 68];
- відносини [15; 19];
- сфера [7; 28; 65];

- складова іншого ринку [10 ; 16; 22].

Зауважимо, що визначаючи доцільність розгляду ринку цінних паперів як сфери, варто зазначити, що це є акцентом саме меж функціонування чогонебудь, а не означенням природи цього поняття. Тому, вважаємо доцільним, для розкриття змісту поняття «ринок цінних паперів», застосовувати його розгляд, як відносини. Адже, саме зв'язки, взаємини між продавцями та покупцями і є суттю будь-якого ринку. Також вважаємо, що застосування виразу «сукупність відносин», не є вагомим доповненням до розкриття суті поняття «ринок цінних паперів», так як слово «відносини» вже виражає не одиничність, а саме сукупність стосунків, зв'язків, взаємин тощо.

Розглядаючи сутність ринку цінних паперів доцільним є акцентування на тому, що «будь-який ринок є атрибутом поступального економічного розвитку суспільства, і організований (впорядкований) ринок перетворюється в соціальний інститут, в якому систематизуються економічні відносини, що нормативно регулюються та результуються» [25, с. 14]. Тому, вважаємо за доцільне конкретизувати зміст поняття «ринок цінних паперів» на основі дії певної системи економічно-правових відносин в такий спосіб – ринок цінних паперів – це система економічно-правових відносин щодо купівлі-продажу цінних паперів, і похідних (деривативів), що здійснюються на основі попиту та пропозиції.

Ринок цінних паперів функціонує у тісному взаємозв'язку із різними сегментними ринками, що виокремлюються у структурі фінансового ринку. Однак, доцільно відмітити, що цей ринок вирізняється серед інших сегментів фінансового ринку притаманними тільки йому характерними особливостями, до яких відносяться такі:

- на ньому здійснюється купівля-продаж такого особливого товару як цінні папери;
- на ньому здійснюють діяльність особливі учасники, а саме: інвестори, емітенти, посередники;

- він має двоступеневу структуру, яка складається з первинного та вторинного ринку (біржового або організованого та позабіржового (неорганізованого));

- на ньому встановлюється кон'юнктура, що відображає пропозицію цінних паперів, яка формується емітентами та посередниками, а також попит на цінні папери, який формується на основі фінансових можливостей інвесторів;

- регулювання цього ринку здійснюється на двох рівнях (на рівні держави та на рівні самого ринку) та двома «регуляторами», а саме:

- 1) державою в особі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (державне регулювання);

- 2) саморегульованими організаціями, тобто фондовими біржами, небіржовими фондовими торговельними системами, асоціаціями учасників фондового ринку, професійними асоціаціями брокерів, дилерів, реєстраторів, депозитаріїв тощо (саморегулювання ринку цінних паперів).

Відповідно до своїх особливостей, ринок цінних паперів покликаний виконувати наступні завдання:

- сприяти формуванню єдиного економічного простору країни;
- допомагати визначати пріоритетні напрями інвестиційного фінансування секторів економіки;

- стимулювати конкурентоспроможність одних та обмежувати інші галузі;

- розподіляти, зменшувати інвестиційні ризики;

- бути носієм ринкової ідеології, що передбачає широку лібералізацію економіки;

- функціонувати як соціальний інститут, спроможний забезпечити капіталізацію заощаджень та перетворити їх на інвестиції [21, С. 235].

Розглядаючи функціональне призначення ринку цінних варто зауважити, що функції цього ринку першочергово, це функції його інститутів: фондових бірж, позабіржових торговельних систем, Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку, емітентів, інвесторів, посередників тощо. Крім того, як зазначають В.М. Малишко та І.О. Присяжнюк, «функції ринку цінних паперів

залежать від рольового значення процесів обігу цінних паперів, включаючи їх випуск, торгівлю й анулювання в господарському механізмі країни або її регіонів» [36, с. 116]. Тому, функції ринку цінних паперів ряд науковців [12, с.30-32; 18; ; 22, с. 3; 28, с.324; 31, с.34-35; 62, с.154] поділяють на (рисунок Б.1 додатку Б):

1) загальноринкові функції, що притаманні будь-якому ринку, до яких узагальнено відносять:

- інформаційну функцію, що полягає у забезпеченні учасників ринковою інформацією;

- комерційну функцію, що передбачає отримання прибутку від операцій на ринку цінних паперів;

- цінову функцію, що полягає у забезпеченні процесу утворення ціни на цінні папери;

- регулюючу функцію, що втілюється у виробленні правил торгівлі, встановленні пріоритетів та органів контролю;

2) специфічні функції, які притаманні саме ринку цінних паперів, до яких науковці відносять різні функції:

- перерозподілу за допомогою обігу цінних паперів коштів між підприємствами, державою і населенням, галузями та регіонами;

- переведення заощаджень населення з невиробничої сфери у виробничу;

- економії витрат обігу;

- фінансування дефіциту державного бюджету;

- страхування цінних і фінансових ризиків за допомогою деривативів;

- обліку у реєстрах цінних паперів, які купуються та продаються на ринку;

- реєстрації учасників ринку цінних паперів;

- фіксації фондових операцій, оформлених договорами купівлі-продажу, застави, трасту, конвертації тощо;

- здійснення контролю над дотриманням норм законодавства учасниками ринку;

- мотивування до інвестування в різні інструменти ринку цінних паперів.

Зауважимо, що, «основними фінансовими інструментами фондового ринку є цінні папери, строкові контракти (ф'ючерси), інструменти грошового обігу, відсоткові строкові контракти (форварди), строкові контракти на обмін (на певну дату в майбутньому) у разі залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу чи фондового індексу (відсоткові, курсові чи індексні свопи), опціони, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, у тому числі тих, що передбачають грошову форму оплати (курсіві та відсоткові опціони)» [58, с.136].

Згідно чинного законодавства учасниками ринку цінних паперів є (рисунок В.1 додатку В):

1) емітенти:

- вітчизняні емітенти, до яких відносяться юридичні особи в т.ч. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; держава в особі уповноважених нею органів державної влади; міжнародні фінансові організації, що від свого імені розміщують емісійні цінні папери та беруть за ними на себе зобов'язання перед їх власникам [56];

- іноземні емітенти, до яких відносяться: юридичні особи, що створені відповідно до законодавства інших держав і здійснюють емісію цінних паперів на території України; юридичні особи, цінні папери яких зареєстровані відповідно до законодавства інших держав. Допуск до обігу на території України цінних паперів іноземних емітентів має бути надано НКЦПФР [56];

2) особи, що видали неемісійні цінні папери, тобто фізичні чи юридичні особи, що від свого імені видають (заповнюють) сертифікати неемісійних цінних паперів і беруть зобов'язання на себе за такими цінними паперами перед їх власниками [56];

3) інвестори в цінні папери, якими є фізичні та юридичні особи (резиденти та нерезиденти), що набули права власності на цінні папери з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або набуття відповідних прав, які надаються власникам цінних паперів згідно до чинного законодавства [56];

4) інституційні інвестори, які здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - також за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [56], до яких відносяться:

а) інститути спільного інвестування:

- корпоративні інвестиційні фонди, що є юридичними особами, що створюються у формі акціонерного товариства і провадять діяльність виключно із спільного інвестування [51];

- пайові інвестиційні фонди, що представляють собою сукупність активів, яка належить учасникам фонду на праві спільної часткової власності, перебуває в управлінні компанії з управління активами й обліковуються такою компанією окремо від її результатів господарської діяльності [51];

б) інвестиційні фонди, що є юридичними особами, які засновані у формі закритого акціонерного товариства, що здійснюють виключну діяльність у галузі спільного інвестування [50];

в) взаємні фонди інвестиційних компаній, що є філіями, які від імені інвестиційної компанії здійснюють спільне інвестування [50];

г) недержавні пенсійні фонди, що є юридичними особами, що мають статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонують і провадять виключно діяльність з метою накопичення на користь учасників пенсійного фонду пенсійних внесків з наступним управлінням пенсійними активами, здійснюють пенсійні виплати учасникам цього фонду [52];

д) фонди банківського управління, представляють собою кошти учасників фонду банківського управління та інші його активи, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя такого фонду. Фонди банківського управління не є юридичною особою та можуть бути пенсійними, дитячими, житловими [55];

е) страхові компанії, які є юридично оформленими одиницями підприємницької діяльності, що беруть на себе зобов'язання страховика, тобто мають право здійснювати страхову діяльність на території України на основі відповідної ліцензії;

є) інші фінансові установи;

5) професійні учасники ринку цінних паперів:

- юридичні особи, що створені в організаційно-правовій формі акціонерних товариств чи товариств з обмеженою відповідальністю, що на підставі ліцензії, яка видана НКЦПФР, здійснюють на ринку цінних паперів професійну діяльність [56];

- Центральний депозитарій цінних паперів, що є юридичною особою та функціонує у формі акціонерного товариства, веде депозитарний облік усіх емісійних цінних паперів, окрім тих, облік яких веде НБУ відповідно до покладених на нього компетенції [47];

б) об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, що є неприбутковими об'єднаннями, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, зокрема: діяльність з торгівлі цінними паперами, депозитарну діяльність та діяльність з управління активами інституційних інвесторів [56];

7) саморегульвні організації професійних учасників ринку цінних паперів, що є неприбутковими об'єднаннями учасників ринку цінних паперів, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів (з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність, крім депозитаріїв) та, які утворені відповідно до критеріїв та вимог, що встановлені НКЦПФР [56].

Таким чином, функціонування та розвиток ринку цінних паперів в Україні, як і в багатьох країнах світу, тісно пов'язаний з діяльністю банківських установ. Роль діяльності банків на ринку цінних паперів визначається можливостями цих інститутів залучати тимчасово вільні кошти населення, підприємств та їх спроможністю ефективно вкладати ці залучені кошти в

фінансові інструменти з метою задоволення як своїх фінансових потреб, так і фінансових потреб інститутів фінансового та реального секторів економіки.

Діяльність банків на ринку цінних паперів є багатогранною, так як банки не тільки традиційно виступають у ролі посередників на цьому ринку, що узгоджують та суміщають інтереси та фінансові ресурси емітентів цінних паперів та їх інвесторів, а й самі активно працюють з фінансовими інструментами з метою формування свого капіталу, його розміщення у високоліквідні та прибуткові цінні папери.

Зауважимо, що банки є активними учасниками ринку цінних паперів, при цьому основними причинами активної їх участі в операціях з цінними паперами є: фактори довіри до банку; накопичення інформації; мережа банківських установ; розвинута інфраструктура; кваліфікований персонал (таблиця Г.1 додатку Г).

Згідно Закону України «Про банки та банківську діяльність» банки, «крім надання фінансових послуг, мають право здійснювати ще діяльність на ринку цінних паперів щодо:

- інвестицій;
- випуску власних цінних паперів;
- зберігання цінностей (у тому числі щодо обліку і зберігання цінних паперів) [46].

Система цілей банківського інвестування в цінні папери в Україні може бути охарактеризована за такими напрямками [13, с.123; 26, с. 328]:

- збереження та приріст капіталу банку;
- придбання цінних паперів, що мають усі властивості готівки і виступають засобом обігу та платежу;
- отримання контролю над діяльністю суб'єкта господарювання через придбання його цінних паперів, а також здійснення перерозподілу власності;
- залучення додаткових ресурсів для традиційної діяльності на основі емісії цінних паперів;

- формування доходу від надання клієнтам різноманітних послуг на ринку цінних паперів;
- конкурентне розширення сфери впливу банку через залучення нових клієнтів за рахунок участі в капіталах підприємств, організацій і забезпечення присутності банку на динамічних ринках;
- отримання додаткового прибутку від спекулятивних операцій із цінними паперами і страхування фінансових ризиків через операції з похідними цінними паперами;
- розширення дохідної бази за рахунок зростання вартості цінних паперів, одержання прибутку у формі процентів, дивідендів, дисконту, курсової різниці від перепродажу цінних паперів;
- підтримка ліквідності банку шляхом створення вторинних резервів у формі високоліквідних цінних паперів (інструментів грошового ринку), які у разі необхідності легко можна реалізувати або використати як заставу при позичанні коштів;
- забезпечення диверсифікації банківських операцій з метою мінімізації банківських ризиків і стабілізації доходів;
- формування контрольного пакета цінних паперів і участь в управлінні діяльністю об'єкта інвестування;
- розширення клієнтської бази,.

Тому, як зазначають Ж.В. Гарбар, В.А. Гарбар «на ринку цінних паперів банки здійснюють діяльність за такими напрямками:

- по-перше, емісійну діяльність з метою формування і збільшення власного капіталу та залучення ресурсів для використання в активних операціях, зокрема емісія акцій, облігацій, векселів, депозитних та ощадних сертифікатів,
- по-друге, інвестиційну діяльність з метою одержання прибутків від діяльності з цінними паперами, для забезпечення участі у статутному капіталі інших підприємств та контролю над їх власністю, зокрема арбітражна

дилерська діяльність, купівля акцій з метою утримування їх у своєму розпорядженні терміном більше ніж 1 рік,

- по-третє, професійну діяльність – клієнтські операції з метою одержання доходу у вигляді комісійних винагород від операцій з цінними паперами, у т. ч. андеррайтинг, брокерська діяльність, діяльність з управління цінними паперами, клірингова діяльність, депозитарна діяльність, діяльність з обслуговування клієнтських операцій з цінними паперами» [13, с.119].

З вище викладеного можна узагальнити, що всі банківські операції, які здійснюються на ринку цінних паперів поділяються на такі групи: емісійні, інвестиційні, посередницькі операції та розрахунково-касові та інші операції, що пов'язані з обслуговуванням ринку цінних паперів (рисунок Д.1 додатку Д) .

Емісійні операції банків включають: операції з випуску (емісії) власних цінних паперів; операції з первинного розміщення емітованих цінних паперів; операції з реалізації прав інвесторів, засвідчених емітованими банками цінними паперами. Банківські установи, як емітенти цінних паперів, передусім, зацікавлені в наявності ефективно функціонуючого фондового ринку, на якому здійснюється розміщення емітованих ними цінних паперів [13, с.119]. Емісійні операції здійснюються банками з метою формування та збільшення їх капіталу, а також залучення додаткових ресурсів для забезпечення можливостей здійснення банками активних операцій або для розширення обсягів їх здійснення.

Інвестиційні операції банків на ринку цінних паперів - це операції з обслуговування власних інвестиційних потреб банку, що здійснюються ним за власний рахунок (тут банк виступає у ролі інвестора на ринку цінних паперів).

Операції, які банк здійснює як інвестор, проводить з метою отримання прибутків від діяльності з цінними паперами (портфельні інвестиції) та для забезпечення участі у статутному капіталі інших підприємств та контролю над їхньою власністю (прямі інвестиції). Загалом суть операцій банків із обслуговування їх власних інвестиційних потреб, що здійснюються ними за їх власний рахунок зводиться до формування інвестиційного портфеля цінних

паперів банку. Варто відмітити, що визначень суті інвестиційного портфеля цінних паперів банку, які даються вченими дослідниками є дуже багато. Так, найбільш просте визначення, яке зустрічається в працях таких авторів, як Ю.Ф. Касімов та В.І. Осіпов, зводиться до того, що «портфель цінних паперів банку є сукупністю цінних паперів, що належать банку, яка виступає як цілісний об'єкт управління» [24, с. 32; 43, с. 4].

Однак, найбільш ґрунтовним визначенням портфеля цінних паперів, на нашу думку, є визначення, що дається О. М. Мусієнко, що розглядає його «як набір фінансових інструментів (цінних паперів), сформованих з розрахунку на досягнення поставленої мети (забезпечення ефективної діяльності, збільшення прибутковості операцій, підтримки допустимого рівня ризикованості та ліквідності інвестиційних активів і т. п.), виходячи з ресурсів, що є у банку, і їх властивостей, шляхом реалізації відповідних операцій» [41, с. 316].

У законодавстві України немає чіткого визначення щодо того, які цінні папери можуть входити в інвестиційний портфель комерційного банку, також у ньому відсутні обмеження щодо складу банківського портфеля цінних паперів. Отже, нам імпонує думка Б.Л. Луціва, що «інвестиційний портфель банку може містити цінні папери, випущені урядом, місцевими органами влади, недержавні боргові зобов'язання, акції та облігації акціонерних товариств, похідні фінансові інструменти, деривативи й інші види цінних паперів» [34, с. 10].

Операції з обслуговування інвестиційних операцій клієнтів, де банк виступає у ролі посередника у процесах інвестування на ринку цінних паперів, тобто посередницькі операції, є комплексом операцій, що здійснює банк на ринку цінних паперів з обслуговування інвестиційного процесу та на користь клієнтів, який включає професійну діяльність банків на ринку цінних паперів, яка згідно Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» є «діяльністю акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг у сфері розміщення та обігу цінних паперів, обліку прав на цінні папери та прав за цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів» [56]. Так, згідно цього Закону України до

професійної діяльності на ринку цінних паперів відносять (таблиця Ж.1 додатку Ж):

- діяльність з торгівлі цінними паперами (брокерська діяльність; дилерська діяльність; андеррайтинг; діяльність з управління цінними паперами);
- діяльність з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами; діяльність з управління іпотечним покриттям);
- депозитарна діяльність;
- діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку;
- клірингова діяльність;
- діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів;
- діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю [56].

Всі види професійної діяльності на ринку цінних паперів здійснюються на підставі спеціального дозволу – ліцензії, яка видається НКЦПФР або уповноваженими нею органами на підставі генеральної ліцензії. Діяльність професійних учасників ринку цінних паперів ліцензується трьома видами ліцензій: ліцензією професійного учасника ринку цінних паперів, ліцензією на провадження діяльності з ведення реєстру, ліцензією фондової біржі. В даний час банки мають ліцензію першого виду, в яку включаються такі види професійної діяльності на ринку цінних паперів, як брокерська, дилерська, діяльність з довірчого управління цінними паперами, депозитарна, клірингова діяльність [1, с.29].

Однак, інвестиційна діяльність банків на ринку цінних паперів має позитивні та негативні сторони, які узагальнено представлені в таблиця Є.1 додатку Є.

Банківські операції, що пов'язані з обслуговуванням ринку цінних паперів, тобто розрахунково-касові та інші операції банків на ринку цінних паперів, включають в себе:

- надання кредитів на придбання цінних паперів та під заставу цінних паперів;
- надання банківських гарантій по випускам облігацій і інших цінних паперів (наприклад, житлових сертифікатів);
- виконання функцій платіжних агентів емітентів;
- ведення рахунків учасників ринку цінних паперів;
- здійснення грошових розрахунків за підсумками операцій на ринку цінних паперів [1, с.29].

Отже, підсумовуючи відмітимо, що діяльність банків на ринку цінних паперів може конкретизуватись у тому, у якій ролі вони будуть виступати: у ролі емітентів; інвесторів; професійних посередників; посередників з розрахунково-касових та інші операції.

1.2 Банківська діяльність на ринку цінних паперів: основні фінансові інструменти здійснення, напрями регулювання та управління

Як зазначалось у п.1.1., сьогодні банки мають можливість збільшувати свій капітал за рахунок емісії власних цінних паперів, направляти свій капітал не тільки на розширення власної діяльності, а й вкладати його в різноманітні інвестувати об'єкти інвестування реального та фінансового секторів економіки. Одним із елементів уможливлення всіх цих процесів є фінансові інструменти ринку цінних паперів, що згідно Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» представляють собою:

- цінні папери,
- строкові контракти (ф'ючерси),
- відсоткові строкові контракти (форварди),

- строкові контракти на обмін (на певну дату в майбутньому) у разі залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу або фондового індексу (відсоткові, курсові чи індексні свопи),

- опціони, що дають право на купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, у тому числі тих, що передбачають грошову форму оплати (курсіві та відсоткові опціони) [56].

Отже, першочергово у складі фінансових інструментів розглядаються цінні папери. При цьому законодавчо окреслено, що цінним папером «є документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам» [56; 66].

В самому Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» та працях ряду вчених-економістів має місце класифікаційний поділ цінних паперів за різними ознаками, врахування якого дозволяє суб'єктам ринку цінних паперів, в т.ч. банківським установам, більш виважено здійснювати вибір тих чи інших цінних паперів відповідно до виду їх діяльності на ринку, а отже, більш ефективно здійснювати цю діяльність. Однак, дослідження змісту запропонованих класифікацій демонструє їх значну варіативність, яка першочергово проглядається у кількості виокремлюваних авторами класифікаційних ознак. Однак, погодимось із думкою П.Ю. Бороздіна, що «будь-яка класифікація досить умовна, і все залежить від того, якій ознаці віддається перевага і з погляду якого суб'єкта ринку розглядають ті чи інші цінні папери» [5, с. 58].

Проаналізувавши підходи до класифікаційного поділу цінних паперів, що визначені в Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок», а також в роботах таких науковців, як: А. І. Берлач Н. А. Берлам Ю. В. Ілларіонов [2]; І.А.Бірюков, Ю.О. Заїка [4]; Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, О.В. Макарюк [8]; С.М. Еш [18]; Л.Г. Михальчишина [38]; О. М. Мозговий [39]; В.Д. Базилевич,

В.М. Шелудько, В.В. Вірченко [64], нами було визначено, що наведена класифікація цінних паперів кожним із авторів, першочергово, різниться саме кількісним вираженням класифікаційних ознак:

- 6 ознак класифікації цінних паперів визначено у працях [4; 18; 56];
- 7 ознак класифікації цінних паперів визначено у праці [8];
- 8 ознак класифікації цінних паперів визначено у праці [38];
- 10 ознак класифікації цінних паперів визначено у праці [64];
- 14 ознак класифікації цінних паперів визначено у праці [2];
- 18 ознак класифікації цінних паперів визначено у праці [39].

Так, найменший перелік ознак класифікації цінних паперів включає шість їх видів. Найбільша за переліком класифікація, що складається із 18 ознак, наводиться О. М. Мозговим [39]. При цьому, вартим уваги є той факт, що спільними (хоча і деколи із різними назвами) з усього різноманіття класифікаційних ознак, що виокремлені авторами, є лише 6 з них. До цих ознак відносяться такі класифікаційні виокремлення щодо поділу цінних паперів:

1) ті ознаки, що виокремлені всіма авторами, підходи до класифікації яких нами досліджувались:

- за формою випуску цінні папери поділяються на: цінні папери на пред'явника, іменні цінні папери та ордерні [18; 56]. Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такі способи: за способом легітимації уповноваженої особи [4]; за порядком (способом) передачі майнових прав [8; 38; 39]; за способом визначення (підтвердження і фіксації) майнових прав [2; 64];

2) ті ознаки, що виокремлені більшістю авторів, підходів до класифікації яких нами досліджувались:

- за цивільним оборотом в державі цінні папери поділяються на: пайові цінні папери, боргові цінні папери, іпотечні цінні папери, приватизаційні цінні папери, похідні цінні папери, товаророзпорядчі цінні папери [18; 56]; Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такі способи: за економічною природою [8; 39]; за зобов'язаннями емітента та

правами власника [64]; за характером відносин, що фіксуються цінним папером [2];

- за порядком розміщення цінні папери поділяються на: емісійні та неемісійні [2; 4; 18; 56; 64]. Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такий спосіб: за формою випуску [38];

- за емітентами цінні папери поділяються на: державні, комунальні та приватні [8; 39; 64]. Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такі способи: за статусом емітента [2]; за формою власності [38]; за особою боржника [4];

- за терміном існування цінні папери поділяються на: строкові (короткострокові, середньострокові, довгострокові) та безстрокові [18; 38]. Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такі способи: за терміном обігу [2]; за терміном погашення [39]; за терміном дії [64];

- за способом (механізмом) виплати доходу цінні папери поділяються на: цінні папери з фіксованим платежем; цінні папери з плаваючою ставкою; цінні папери, дохід від яких безпосередньо залежить від розміру чистого прибутку підприємства [8; 39; 64]. Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такий спосіб: за методом формування доходу [38].

Саме ці класифікаційні ознаки поділу цінних паперів, на наше переконання, варто означити як основні. Однак, з метою більш детального обґрунтування варіативності поділу цінних паперів, необхідним є також розгляд і додаткових ознак їх класифікації. Тому, пропонуємо розгляд класифікації цінних паперів через систематизоване групування різних основних та додаткових ознак класифікації. Так, на наш погляд, всі класифікаційні ознаки варто згрупувати в 4 групи в такий спосіб (таблиця К.1 додатку К):

- 1) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за їх обігово-видовою суттю:

- за формою випуску: без документарні та документарні;
- за способом підтвердження майнових прав: на пред'явника та ордерні;

- за цивільним оборотом в державі: пайові, боргові, іпотечні, приватизаційні, похідні та товаророзпорядчі;
  - за порядком розміщення: емісійні та неемісійні;
  - за операційним змістом: грошоворозпорядчі (грошові); товаророзпорядчі (товарні) та капіталорозпорядчі (пайові);
  - за метою емісії: фондові та комерційні;
  - за можливістю дроблення: роздрібнювані та нероздріблювані;
  - за складом реквізитів і особливістю обігу: основні та допоміжні;
  - за способом забезпечення покриття: іпотечні та приватизаційні;
- 2) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за особливостями їх емісії та обігу:
- за способом обігу: ринкові та неринкові;
  - за терміном обігу: строкові (короткострокові; довгострокові) та безстрокові;
  - за часом погашення: які підлягають погашенню у визначений термін та, які можуть бути погашенні будь-коли;
  - за терміном платежу за цінними паперами: які мають конкретну дату платежу та, які не мають конкретної дати платежу;
  - за можливістю дострокового погашення: відзивні та невідзивні;
  - за здатністю до конвертування: конвертовані та неконвертовані;
  - за територіальною належністю щодо обігу: регіональні; національні та міжнародні;
  - за місцем реєстрації емітента: вітчизняні та іноземні;
  - за вимогою державної реєстрації: які мають бути обов'язково зареєстровані державою та, які не мають бути обов'язково зареєстровані державою;
  - за змістом умов випуску чи укладання угоди: казуальні та абстрактні;
  - за типом прав, що реалізуються через цінні папери: які передбачають грошові вимоги; які засвідчують право власності та, які надають право управління;

3) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за особливостями розрахунку та отримання доходу за цінними паперами:

- за способом (механізмом) виплати доходу: цінні папери з фіксованим платежем; цінні папери з плаваючою ставкою; цінні папери, дохід від яких безпосередньо залежить від розміру чистого прибутку підприємства;

- за рівнем прибутковості: високоприбуткові, низькоприбуткові та безприбуткові;

- за формою одержання прибутку: процентні (купонні); безпроцентні, дивідендні, дисконтні та курсові;

4) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за ступенем їх надійності:

- за рівнем надійності: високонадійні та ординарні;

- за способом забезпечення зобов'язань: забезпечені та незабезпечені.

Представлена в такий спосіб класифікація цінних паперів доводячи широку варіативність підходів до класифікаційного поділу цінних паперів, що презентовані в законодавчих та літературних джерелах, не тільки розкриває багатогранність фінансового інструментарію, який функціонує на ринку цінних паперів, а й дає можливість повною мірою врахувати їх найважливіші характеристики при здійсненні діяльності банків на ринку цінних паперів та при управлінні нею.

Варто відмітити, що ефективність різних напрямів банківської діяльності на ринку цінних паперів значною мірою визначається рівнем регулювання як функціонування ринку цінних паперів загалом, так і діяльності на ньому різних його учасників. Тому, питання суті та видів регулювання на ринку цінних паперів є вкрай важливим для визначення особливостей управління діяльністю банків на цьому ринку.

Сьогодні, як показує досвід різних країн світу, є такі основні моделі державного регулювання національних фінансових ринків, як:

- модель єдиного регулятора – мегарегулятора;

- секторальна (традиційна) модель;

- модель перехресного регулювання;
- модель регулювання за функціями фінансового ринку.

Так, модель мегарегулятора передбачає створення моделі регулювання, де за єдиним органом закріплюються функції нагляду й регулювання ринку та діяльності установ на ньому, що представлені не менш ніж трьома ключовими сегментами фінансового ринку (на ринку цінних паперів, у страховому та банківському сегментах) [30, с.34].

Секторальна модель передбачає чіткий розподіл завдань та функцій між органами, які окремо здійснюють нагляд за кожним з основних секторів (сегментів) фінансового ринку – банківським, страховим, сектором ринку цінних паперів [26].

Модель перехресного регулювання передбачає передачу повноважень з пруденційного нагляду одному органу, а повноважень з регулювання комерційних операцій на фінансовому ринку – іншому [31, с.167].

Модель регулювання за функціями фінансового ринку, передбачає, що для кожної функції фінансового ринку створено відповідний регулятивний орган [40, с.120].

Кожна із зазначених моделей регулювання фінансових ринків має певні переваги, що акцентують її ефективність, а також і певні вади, які проявились в процесі їх застосування. Тому, вибір конкретної моделі регулювання національного фінансового ринку повинен здійснюватись державою з урахуванням численних чинників історичного розвитку, політичного та економічного стану.

В Україні на сьогодні працює секторальна модель регулювання фінансового ринку, а тому регулювання ринку цінних паперів розглядається саме як регулювання окремого сектора національного фінансового ринку. І, як зазначає колектив авторів на чолі з О.П. Куциком «одним із важливих критеріїв оцінки інвесторами можливості та привабливості здійснення інвестиційного процесу в Україні є державне регулювання і нагляд на ринку цінних паперів» [32, с. 223].

Зауважимо, що світовій практиці розрізняють дві моделі регулювання ринку цінних паперів:

- основні функції виконують державні органи, лише незначна частина повноважень передається об'єднанням професійних учасників ринку цінних паперів;

- більша частина повноважень передається саморегулювним організаціям, проте, процес ефективного саморегулювання має спиратися на потужну структуру з числа професіоналів, що ставлять за мету підтримку репутації та здобуття престижу певної фірми на ринку. Тобто сфера саморегулювання може базуватись лише на сталих традиціях бізнесової етики, системі переговорів та узгоджень, формування яких потребує часу [61, с. 54]

Як зазначає Т. В Біловус, «раніше було прийнято орієнтуватися на моделі управління ринком цінних паперів провідних країн світу, що демонстрували й демонструють високі показники розвитку фінансового ринку в цілому та ринку цінних паперів зокрема. Але фінансова криза, яку найбільше відчули саме найрозвиненіші ринки цінних паперів провідних країн, продемонструвала всьому світові, що нема ідеальної моделі регулювання РЦП» [3, с. 135].

Тож, відмітимо, що наразі в Україні застосовується саме перша із зазначених вище моделей регулювання ринку цінних паперів. Так, головним державним регулятором на ринку є НКЦПФР, основними завданнями якої згідно «Положення про НКЦПФР» є:

- формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів та похідних (деривативів) в Україні, сприяння адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів;

- координація діяльності державних органів з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів та похідних (деривативів);

- здійснення державного регулювання та контролю за емісією і обігом цінних паперів та похідних (деривативів) на території України;

- захист прав інвесторів шляхом здійснення заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень;
- сприяння розвитку ринку цінних паперів та похідних (деривативів);
- узагальнення практики застосування законодавства України з питань емісії (випуску) та обігу цінних паперів в Україні, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення;
- здійснення державного регулювання та контролю у сфері спільного інвестування;
- здійснення у межах компетенції державного регулювання та контролю у сфері накопичувального пенсійного забезпечення;
- здійснення у межах компетенції державного регулювання і нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;
- здійснення у межах компетенції заходів щодо запобігання і протидії корупції;
- здійснення у межах повноважень, визначених законодавством, нагляду на консолідованій та субконсолідованій основі за небанківськими фінансовими групами та їх підгрупами [59].

Саморегулювання на ринку цінних паперів України здійснюється через такі структури, як: об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, які можуть об'єднувати професійних учасників (ОПУ), що здійснюють різні види професійної діяльності на ринку, а також саморегулятивні організації професійних учасників ринку цінних паперів (СРО), що здійснюють саморегулювання за певним видом професійної діяльності.

Так, СРО у світовій практиці визнають підприємницькі асоціації, добровільні об'єднання, які встановлюють для своїх членів формальні правила у веденні бізнесу [23, с.120].

Згідно Положення «Про об'єднання професійних учасників фондового ринку» основними повноваженнями ОПУ та СРО є:

1) повноваження ОПУ:

- впровадження норм професійної етики в практичній діяльності учасників об'єднання;
- розроблення і затвердження методичних рекомендацій щодо провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку;
- впровадження ефективних механізмів розв'язання спорів, пов'язаних з професійною діяльністю учасників об'єднання;
- моніторинг дотримання Статуту та внутрішніх документів об'єднання його учасниками;

2) повноваження СРО:

- впровадження норм професійної етики в практичній діяльності учасників об'єднання, у тому числі шляхом розробки та прийняття кодексу професійної етики та здійснення контролю за його дотриманням членами організації;
- розроблення і затвердження методичних рекомендацій щодо провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку;
- впровадження ефективних механізмів розв'язання спорів, пов'язаних з професійною діяльністю учасників об'єднання, у тому числі шляхом представлення інтересів членів СРО в органах державної влади, судах, інших організаціях та захист їх інтересів;
- моніторинг дотримання Статуту та внутрішніх документів об'єднання його учасниками;
- розроблення і затвердження обов'язкових для виконання членами СРО Правил (стандартів) провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку, за винятком тих Правил (стандартів), які прямо встановлені законом, у тому числі шляхом установлення вимог до професійної кваліфікації працівників СРО;

- розроблення заходів, спрямованих на запобігання порушенням членами СРО норм законодавства та внутрішніх документів СРО, у тому числі при припиненні ними своєї професійної діяльності, зокрема шляхом подання до НКЦПФР відповідних документів щодо спроможності юридичною особою провадити професійну діяльність на фондовому ринку та щодо припинення провадження юридичною особою професійної діяльності на фондовому ринку;

- застосування заходів дисциплінарного впливу до членів СРО у разі виявлення порушень Статуту СРО, внутрішніх документів СРО [53].

Зауважимо, що до основних функцій СРО належать:

- нормотворча, що реалізується шляхом прийняття внутрішніх нормативних актів, які регулюють порядок здійснення професійної діяльності та проведення операцій на ринку, а також шляхом участі в законотворчій діяльності, здійснення професійної експертизи законопроектів і проектів нормативних актів;

- контрольна, що полягає в організації нагляду за дотриманням учасниками ринку фінансових послуг внутрішніх вимог саморегулювальних організацій і національного законодавства;

- примусу, що передбачає розробку санкцій, заходів впливу й дисциплінарних заходів щодо членів саморегулювальних організацій і порядок їх застосування;

- арбітражна, яка реалізується через діяльність створених при саморегулювальних організаціях третейських судів і захист професійних інтересів своїх членів у відносинах з органами державної влади та клієнтами;

- інформаційна, яка здійснюється через аналіз інформації про діяльність своїх членів та надання відповідної інформації їм стосовно діяльності самої СРО та ринку загалом;

- організаційна – організація професійного навчання, атестації та переатестації спеціалістів [57].

Розглядаючи діяльність на ринку цінних паперів саме банків, відмітимо, що крім вищевказаних регуляторів цього ринку, регулювання банківської

діяльності також здійснює і НБУ. Адже, питання дотримання визначених НБУ вимог щодо здійснення банками інвестиційної діяльності, яке і зводиться до виконання ними економічних нормативів інвестування, все ж є вкрай важливим. Так, НБУ, з метою обмеження інвестиційного ризику, що пов'язаний із веденням банками діяльності щодо вкладання інвестицій та здійснення операцій з цінними, встановлено такі економічні нормативи інвестування:

- норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, якою є будь-який суб'єкт підприємницької діяльності, що є юридичною особою (підприємство, організація, компанія, фірма, установа тощо (Н11), що встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з інвестуванням в акції, паї, частки та інвестиційні сертифікати окремої юридичної особи;

- норматив загальної суми інвестування (Н12), що встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного із здійсненням банком інвестиційної діяльності, при цьому до коштів, що інвестуються банком, включаються: акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені установою та обліковуються за справедливою вартістю; вкладення в асоційовані та дочірні компанії [54].

Отже, державне регулювання діяльності банківських установ на ринку цінних паперів здійснюється через прийняту в державі грошово-кредитну політику, що розробляється та реалізується саме НБУ. І, як зазначають І.В. Борщук, З.М. Скибінська та В.Д. Шквір, «основними засобами та методами грошово-кредитної політики НБУ, що мають безпосередній вплив на портфельне інвестування комерційних банків, є визначення норм обов'язкових резервів для банків, встановлення рівня облікової ставки, рефінансування комерційних банків, проведення операцій з цінними паперами на відкритому ринку» [6, с.360].

Також, варто відмітити, що діяльність банків на ринку цінних паперів саме як професійних учасників регламентується Положенням щодо організації діяльності банків та їх відокремлених підрозділів при здійсненні ними професійної діяльності на фондовому ринку [45], а процедури та умови видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому

ринку (крім діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами)), перелік документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії, підстави для відмови у її видачі, порядок реєстрації внутрішніх документів (змін до них) та вимоги, необхідні для отримання ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку, визначаються Порядком та умовами видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) [45].

Результати регулювання ринку цінних паперів будь-якої країни та будь-якого його рівня можуть бути оцінені через аналіз основних показників функціонування самого ринку, а також окремих його учасників, зокрема банківських установ. Тому, другий розділ дипломної роботи буде присвячений дослідженню стану та розвитку ринку цінних паперів України та ефективності діяльності банків на ньому.

2 Сучасні реалії здійснення діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України

2.1 Аналіз стану та розвитку ринку цінних паперів України й участі у його функціонуванні банків у 2015-2019 роках

Тенденції активності здійснення різних операцій на ринку цінних паперів варто розглядати в розрізі їх біржового та позабіржового здійснення. Тому, динаміку обсягів торгів різними видами цінних паперів можна розглянути за даними щодо торгівлі на біржовому та позабіржовому ринках (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка обсягу торгів цінними паперами на біржовому та позабіржовому ринках у 2015 – 2019 роках

У мільярдах гривень

Вид ринку	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Обсяг торгів акціями					
Біржовий ринок	457,06	480,38	121,56	78,44	40,41
Частка в загальному обсязі торгів,%	62,67%	68,39%	37,72%	23,25%	11,73%
Позабіржовий ринок	5,22	2,08	5,02	1,18	0,33
Частка в загальному обсязі торгів,%	3,66%	0,84%	3,74%	1,37%	0,08%
Всього обсяг торгів акціями	462,28	482,46	126,58	79,62	40,74
Частка в загальному обсязі торгів,%	53,02%	50,78%	27,73%	18,79%	5,40%
Обсяг торгів державними облігаціями України					
Біржовий ринок	250,13	210,09	189,52	245,73	294,9
Частка в загальному обсязі торгів,%	34,30%	29,91%	58,80%	72,83%	85,59%
Позабіржовий ринок	33,23	129,4	66,61	16,68	335,18
Частка в загальному обсязі торгів,%	23,29%	52,23%	49,66%	19,32%	81,74%
Всього обсяг торгів державними облігаціями України	283,36	339,49	256,13	262,41	630,08
Частка в загальному обсязі торгів,%	32,50%	35,73%	56,12%	61,93%	83,50%
Обсяг торгів облігаціями підприємств					
Біржовий ринок	13,53	9,17	6,12	10,27	8,7
Частка в загальному обсязі торгів,%	1,86%	1,31%	1,90%	3,04%	2,53%
Позабіржовий ринок	4,24	46,27	23,68	23,33	35,25

Кінець таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6
Частка в загальному обсязі торгів,%	2,97%	18,68%	17,65%	27,03%	8,60%
Всього облігаціями підприємств	17,77	55,44	29,8	33,6	43,95
Частка в загальному обсязі торгів,%	2,04%	5,83%	6,53%	7,93%	5,82%
Обсяг торгів деривативами					
Біржовий ринок	5,83	2,28	5,03	2,65	0,21
Частка в загальному обсязі торгів,%	0,80%	0,32%	1,56%	0,79%	0,06%
Позабіржовий ринок	0,04	0,12	0,59	0,06	0,01
Частка в загальному обсязі торгів,%	0,03%	0,05%	0,44%	0,07%	0,002%
Всього обсяг торгів деривативами	5,87	2,4	5,62	2,71	0,22
Частка в загальному обсязі торгів,%	0,67%	0,25%	1,23%	0,64%	0,03%
Обсяг торгів цінними паперами ІСІ					
Біржовий ринок	2,76	0,5	0,06	0,29	0,33
Частка в загальному обсязі торгів,%	0,38%	0,07%	0,02%	0,09%	0,10%
Позабіржовий ринок	99,92	69,89	38,24	45,07	39,28
Частка в загальному обсязі торгів,%	70,05%	28,21%	28,51%	52,21%	9,58%
Всього обсяг торгів цінними паперами ІСІ	102,68	70,39	38,3	45,36	39,61
Частка в загальному обсязі торгів,%	11,78%	7,41%	8,39%	10,71%	5,25%
Загальний обсяг торгів					
Біржовий ринок	729,31	702,42	322,29	337,38	344,55
Частка в загальному обсязі торгів,%	83,64%	73,92%	70,61%	79,63%	45,66%
Позабіржовий ринок	142,65	247,76	134,14	86,32	410,05
Частка в загальному обсязі торгів,%	16,36%	26,08%	29,39%	20,37%	54,34%
Загальний обсяг торгів	871,96	950,18	456,43	423,7	754,6

Складено автором за даними джерела [59]

Дані таблиці 2.1 дають змогу зробити такі узагальнені висновки:

1) в загальному обсязі торгів цінними паперами на ринку цінних паперів України за 2015-2018 рр. переважна частка належить біржовому ринку (відповідно 83,64%; 73,92%; 70,61%; 79,63%). Однак, у 2019 р. переважна більшість торгів цінними паперами переходить до позабіржового ринку і в загальному їх обсязі вона становить 54,34%;

2) найбільша частка в обсязі торгів на ринку цінних паперів України у 2015-2016 рр. припадає на торгівлю акціями (відповідно 53,02%; 50,78%), а у 2017-2019 рр. переважна більшість обсягів торгів спостерігається по торгівлі державними облігаціями України (відповідно 56,12%; 61,93%; 83,5% %). Така ж

тенденція по роках відзначається і з ситуацією на біржовому ринку. Так, у 2015-2016 рр. переважна частка біржового ринку припадала на торгівлю акціями (відповідно 62,67%; 68,39%), у 2017-2019 рр. – на торгівлю державними облігаціями України (відповідно 58,8%; 72,83%; 85,59%);

3) найбільша частка в обсязі торгів на ринку цінних паперів України у 2015р. та 2018 р. припадає на торгівлю цінними паперами ІСІ, яка відповідно становить 70,05% та 52,21%. У 2016-2017 рр. та 2019 р. переважна частка торгівлі на позабіржовому ринку переходить до торгівлі державними облігаціями України (відповідно 52,23%; 49,66%; 81,74%);

4) аналіз торгівлі різних видів цінних паперів на біржовому та позабіржовому ринках показав, що:

- на біржовому ринку більшою мірою здійснюється торгівля такими цінними паперами: акціями, державні облігації України (лише 2019 р. переважає позабіржова торгівля), деривативи;

- на позабіржовому ринку більшою мірою здійснюється торгівля такими цінними паперами: облігаціями підприємств (лише 2015 р. переважає біржова торгівля), цінними паперами ІСІ;

5) загальна тенденція здійснення торгів на ринку цінних паперів України за 2015-2019 рр. є спадною, що результується зменшенням торгівлі цінними паперами на 117,36 млрд грн. При цьому за операціями з торгівлі цінними паперами на біржовому ринку відбувається теж спад, що становить 384,76 млрд грн. Однак, на позабіржовому ринку спостерігаються позитивні тенденції, які відмічаються зростанням торгівлі на 267,4 млрд грн;

б) обсяги торгівлі в розрізі видів цінних паперів відмічаються тенденціями:

- зростання за: державними облігаціями України (зростання за 2015-2019 рр. становить 346,72 млрд грн) та облігаціями підприємств (зростання за той самий період становить 26,18 млрд грн);

- спаду за: акціями (за 2015-2019 рр. спад становить 421,54 млрд грн), деривативами (спад становить 5,65 млрд грн) та цінними паперами ІСІ (спад становить 63,07 млрд грн).

Одними з найактивніших учасників ринку цінних паперів є комерційні банки, які, як вже зазначалось, займають провідне місце на цьому ринку і як інвестори, і як фінансові посередники. Тому, стан та проблеми ринку цінних паперів мають пряме віддзеркалення в діяльності банків, яка пов'язана з обігом цінних паперів. Так, наразі спостерігається позитивна тенденція зростання активів банків за останні п'ять років, що узагальнено становить 854, 0 млрд. грн за порівнянням 2020 р. та 2016 р. (таблиця 2.2).

Крім того, з даних таблиці 2.2 видно, що діяльність банків України на ринку цінних паперів у 2017-2018 рр. відмічається значеною активізацією (зростання вкладень в цінні папери у 2017 р. порівняно із 2016 р. становило 101,4 млрд грн (189%), а у 2018 р. порівняно із 2017 р. воно склало 88,2 млрд грн (141%).

Таблиця 2.2 – Динаміка обсягів загальних активів банків та вкладень в цінні папери банків України за період 01.01.2016- 01.01.2020 рр.

У мільярдах гривень

Показники	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020
1	2	3	4	5	6
Банки з державною часткою					
Загальний обсяг активів	342,8	644,4↑	1092,5↑	1140,9↑	1196,8↑
Вкладення в цінні папери, всього	113,9	215,3↑	303,5↑	227,6↓	236,0↑
Питома вага вкладень в цінні папери в активах, %	33,23	33,41↑	27,78↓	19,95↓	19,72↓
В т.ч. в:					
- цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	10,6	197,4↑	232,0↑	191,0↓	157,9↓
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	9,31	91,69↑	76,44↓	83,92↑	66,91↓
- цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	103,3	17,9↓	71,5↑	36,6↓	78,1↑

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	90,69	8,31↓	23,56↑	16,08↓	33,09↑
Банки іноземних банківських груп					
Загальний обсяг активів	435,3	432,4↓	518,8↑	543,9↑	538,7↓
Вкладення в цінні папери всього	33,2	33,2	41,4↑	47,4↑	97,3↑
Питома вага вкладень в цінні папери в активах, %	7,63	7,68↑	7,98↑	8,71↑	18,06↑
В т.ч. в: - цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	27,8	27,4↓	25,1↓	23,7↓	71,6↑
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	83,73	82,53↓	60,63↓	50,0↓	73,59↑
- цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	5,4	5,8↑	16,3↑	23,7↑	25,7↑
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	16,27	17,47↑	39,37↑	50,0↑	26,41↓
Банки з приватним капіталом					
Загальний обсяг активів	442,3	166,0↓	264,7↑	225,8↓	246,1↑
Вкладення в цінні папери всього	3,19	13,25↑	11,98↓	15,06↑	18,65↑
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	14,1	22↑	31,7↑	34,0↑	45,9↑
В т.ч. в: - цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	7,7	13,2↑	18,3↑	19,3↑	25,0↑
Питома вага вкладень в цінні папери в активах, %	54,61	60,0↑	57,73↓	56,76↓	54,47↓
- цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	6,4	8,8↑	13,4↑	14,7↑	20,9↑
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	45,39	40,0↓	42,27↑	43,24↑	45,53↑
Всі банки України					
Загальний обсяг активів	1220,3	1242,8↑	1876,0↑	1910,6↑	1981,6↑
Вкладення в цінні папери всього	161,2	270,6↑	376,6↑	309,2↓	379,2↑
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	13,21	21,77↑	20,07↓	16,18↓	19,14↑

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
В т.ч. в: - цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	22,4	238,0↑	275,3↑	234,1↓	208,6↓
Питома вага вкладень в цінні папери в активах, %	13,90	87,95↑	73,10↓	75,71↑	55,01↓
- цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	138,8	32,6↓	101,3↑	75,1↓	170,6↑
Питома вага в загальній сумі вкладень в цінні папери, %	86,1	12,04↓	26,9↑	24,29↓	44,99↑

Складено автором за даними джерела [20]

Однак, за даними 2018р. спостерігається зменшення обсягів вкладання вітчизняними банками коштів у цінні папери (спад вкладень в цінні папери у 2018 р. порівняно із 2017 р. склав 75,9 млрд грн (75%). 2019 р. знову відзначається зростанням в банківських активах обсягів цінних паперів і у порівнянні із 2018 р. вкладання в цінні папери банками збільшилось на 8,4 млрд. грн (104%).

Розмежовуючи діяльність банків на ринку цінних паперів за трьома напрямками її здійснення: як емітента цінних паперів, як інвестора в цінні папери та, як професійного його учасника, відмітимо, що саме як емітенти вітчизняні банки відносяться до емітентів, що зареєстрували найбільші випуски акцій. Так, загальний обсяг емісії акцій емітентів, які зареєстрували найбільші за обсягом випуски акцій у 2019 р., становив 91% від загального обсягу випусків акцій, зареєстрованих НКЦПФР [59]. При цьому обсяг емісії акцій банків емітентів становив 29,69% від загального обсягу випусків акцій, що були зареєстровані у 2019 році НКЦПФР (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка обсягів випуску акцій банками, відносяться до ТОП-10 емітентів, за якими НКЦПФР зареєстровано значні за обсягом випуски акцій у 2015-2019 роках

Рік	Кількість банків, що увійшли в ТОП-10 емітентів	Обсяг зареєстрованих випусків акцій, млрд грн	Частка у загальному обсязі зареєстрованих випусків акцій, %
2015	8	71,84	58,73
2016	9	190,55	95,98
2017	6	74,99	23,09
2018	7	17,3	77,74
2019	6	18,86	29,69

Складено автором за даними джерела [59]

Так, дані таблиці 2.3 свідчать, що найбільш активним щодо емісії акцій банками був 2016 р., в якому було зареєстровано випусків акцій на загальну суму 1037,98 млрд грн, а обсяг емісії акцій банками із цієї суми склав 95,98%. Першим у списку 2016 р. ТОП-10 емітентів, яким НКЦПФР зареєстровано значні за обсягом випуски акцій був АТ «КБ «ПриватБанк», який випустив акцій, за даними НКЦПФР, на суму 146,24 млрд грн, що становило 73,35% загального обсягу зареєстрованих випусків акцій 2016 р. 2018-2019 рр. відзначаються значним спадом емісійної діяльності банків з випуску акцій, однак, кількість банків в ТОП-10 все одно є домінуючою. Так, друге місце серед емітентів, за якими НКЦПФР зареєстровано значні за обсягом випуски акцій у 2019 р. друге місце в ТОП-10 таких емітентів зайняв АТ Альфа-Банк, який здійснив емісію акцій на суму 16,55 млрд грн, що склало 26,04% загального обсягу зареєстрованих випусків акцій у цьому році.

Що стосується діяльності банків як емітентів боргових цінних паперів, а саме облігацій у 2015-2019 рр. то варто відмітити, що, за даними НКЦПФР, їх випуск банками було здійснено лише у 2017 р. (обсяг випуску облігацій становив 2,7 млрд грн, тобто 32,33% загальної суми випуску облігацій в Україні) та 2019 р. (обсяг випуску облігацій становив 0,2 млрд грн, тобто 1,78% загальної суми випуску облігацій) (рисунок 2.1).

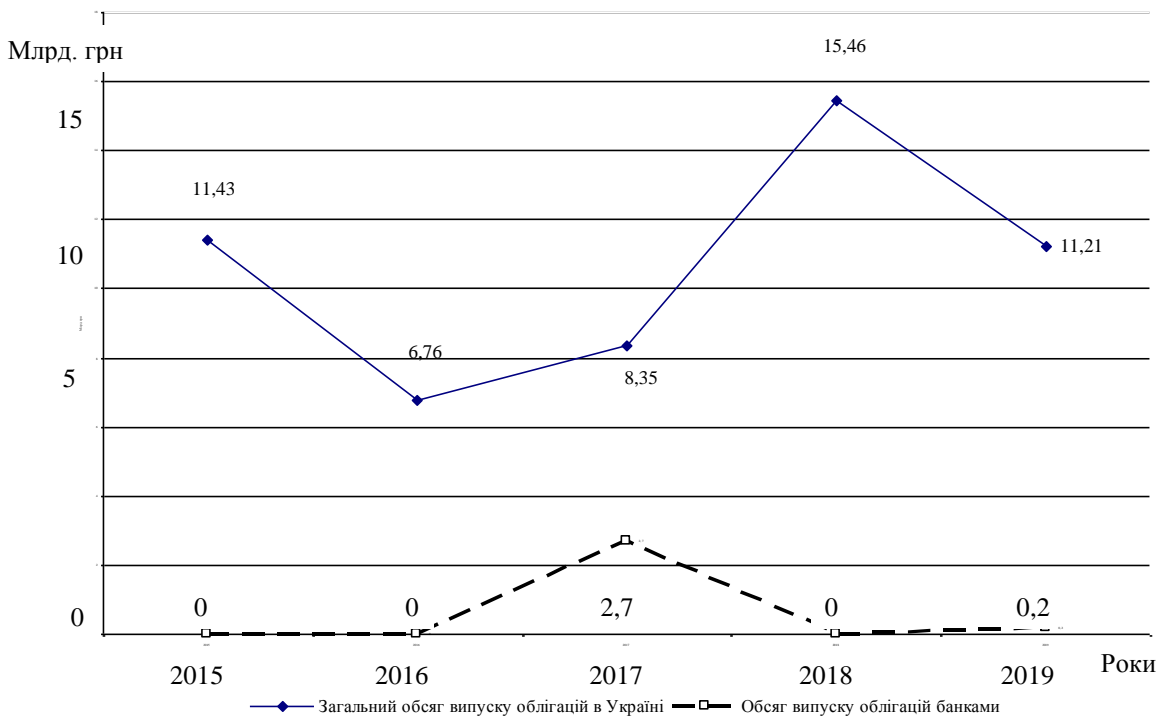

Рисунок 2.1 – Загальний обсяг випуску облігацій емітентами та обсяг випуску облігацій банками у 2015-2019 роках

Складено автором за даними джерела [59]

Інвестиційна діяльність банків України у період з 2014-2019 роки характеризується обсягами вкладень депозитних корпорацій у цінні папери різних емітентів (таблиця 2.4) [69, с.62].

Так, з даних таблиці 2.3 видно, що аналізованому періоді спостерігається непропорційний розподіл портфеля цінних паперів за секторами економіки. За період 2015-2019 рр. найбільшу питому вагу у вкладеннях банків в цінні папери становили вкладення в державні цінні папери. При чому, починаючи з 2017 р., вкладення у фінансові інструменти сектору загального державного управління склали майже 100% (2017 р. – 97,28%; 2018 р. – 97,79; 2019 р. – 95,07%) усіх банківських інвестицій в боргові цінні папери, а саме ОВДП. Такий значний обсяг вкладень у державні цінні папери, поряд з іншими факторами, зумовлений активізацією вторинного ринку державних зобов'язань.

Таблиця 2.4 – Показники активності інвестицій депозитних корпорацій в цінні папери у розрізі їх емітентів за секторами економіки у 2015-2019 рр.*

Рік	Вкладення в цінні папери, усього млрд грн	в тому числі						
		цінні папери резиден тів	в тому числі					цінні папери нерези дентів
			цінні папери НБУ	цінні папери інших деPOSIT них корпора цій	цінні папери інших фінансо вих корпорацій	цінні папери сектору загального держав ного управління	цінні папери інших нефінан сових корпора цій	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
31.12.2015	204,25	201,44	89,28	1,0	3,15	89,29	18,72	2,81
Питома вага,%	100,0	98,62	43,71	0,49	1,54	43,72	9,17	1,38
31.12.2016	335,42	334,93	68,16	1,0	2,4	247,88	15,48	0,49
Питома вага,%	100,0	99,85	20,32	0,30	0,72	73,90	4,62	0,15
31.12.2017	362,02	361,52	0	1,03	3,03	352,17	5,29	0,5
Питома вага,%	100,0	99,86	0	0,28	0,84	97,28	1,46	0,14
31.12.2018	420,86	419,79	0	0,99	2,46	411,56	4,76	1,07
Питома вага,%	100,0	99,75	0	0,24	0,58	97,79	1,13	0,25
31.12.2019	387,15	376,99	0	1	2,95	368,06	4,99	10,16
Питома вага,%	100,0	97,38	0	0,26	0,76	95,07	1,29	2,62

Складено автором за даними джерела [20]

Варто відмітити, у 2019 р. відмічається зростання вкладень у цінні папери нерезидентів, що за аналізований період зросли на 7,35 млрд грн або на 162%. Однак, хоча дані таблиці 2.4 і свідчать про певну активізацію інвестиційної діяльності банківських установ на ринку цінних паперів, все ж у серед вітчизняних банків є такі, що не здійснюють вкладання в цінні папери (таблиця 2.5) [69, с.63].

Таблиця 2.5 – Кількість та частка банків України, що не здійснюють вкладення у цінні папери

Дата	Кількість банків, що не здійснюють інвестиції у цінні папери	Кількість діючих банків	Частка кількості банків, що не здійснюють інвестиції у цінні папери, в загальній чисельності банків, %
01.01.2015 р.	47	163	28,83
01.01.2016 р.	17	117	14,53
01.01.2017 р.	7	96	7,29
01.01.2018 р.	3	82	3,66
01.01.2019 р.	1	77	12,98
01.01.2020 р.	0	75	0

Складено автором за даними джерела [20]

З даних таблиці 2.5 видно, що у 2015 році відзначається найбільша частка банків, що не здійснювали вкладень у цінні папери, яка становила 28,83% від загальної кількості діючих банків України всебанківська активізація вкладень в цінні папери, тобто всі 75 діючі банки здійснюють інвестиційну діяльність на ринку цінних паперів.

Розглядаючи діяльність банків на ринку цінних паперів в аспекті їх ролі як професійних учасників ринку, варто відмітити, що важливою складовою діяльності будь-якої фінансової установи на ринку цінних паперів є якісна та стабільна робота депозитарної установи. Банки як професійні учасники ринку цінних паперів здійснюють депозитарну діяльність на підставі ліцензій НКЦПФР на право здійснення професійної діяльності на фондовому ринку — депозитарної діяльності депозитарної.

Депозитарні послуги депозитарної установи - це один з багатьох видів банківських послуг, що надають банки своїм клієнтам. Споживачами цих послуг можуть бути: держава, територіальні громади, фізичні та юридичні особи (резиденти, нерезиденти), які володіють цінними паперами або випускають їх, нотаріуси, у разі зарахування цінних паперів на депозит нотаріуса.

Депозитарна установа надає повний комплекс депозитарних послуг на підставі договорів про обслуговування рахунків в цінних паперах, а саме:

- відкриття рахунку в цінних паперах для обліку корпоративних і державних цінних паперів;
- надання власникам цінних паперів виписок після кожної проведеної операції та звітів про обіг цінних паперів за певний період за запитом;
- здійснення депозитарного обліку цінних паперів, прав на цінні папери та їх обмежень на рахунках в цінних паперах;
- обслуговування обігу цінних паперів на рахунках в цінних паперах депонентів;
- обслуговування корпоративних операцій емітента на рахунках в цінних паперах депонентів;
- участь у зборах акціонерів за дорученням клієнта;
- одержання доходу за цінними паперами, що обліковуються на рахунку власника цінних паперів у депозитарній установі, з подальшим перерахуванням на рахунок власника;
- надання інформаційно-консультаційних послуг з питань обігу цінних паперів у Національній депозитарній системі України;
- надання емітентам реєстрів власників цінних паперів;
- надання інформаційних та консультативних послуг (на запит депонента депозитарна установа надає інформаційно-консультативні та довідково-аналітичні послуги щодо кон'юнктури ринку, умов обігу цінних паперів, іншу інформацію, що необхідна Депоненту для реалізації своїх прав та обов'язків).

Аналізуючи показники депозитарної діяльності банківських установ (таблиця 2.6), відмітимо, що основними такими показниками, за якими складаються ТОП-10 депозитарних установ є:

- номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами;
- кількість відкритих рахунків наприкінці періоду за договорами з депонентами.

Таблиця 2.6 – Місце банків-депозитарних установ у ТОП-10 за найбільшим розміром номінальної вартості цінних паперів власників, що обліковуються ними, та за найбільшою кількістю відкритих ними рахунків у цінних паперах їх власникам на кінець 2015-2019 років

Банк-депозитарна установа	№ в ТОП 1 /ТОП 2	31.12.2015р.		31.12.2016р.		31.12.2017р.		31.12.2018р.		31.12.2019р.					
		Номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд. грн	Кількість відкритих рахунків наприкінці періоду за договорами з депонентами	№ в ТОП 1 /ТОП 2	Номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд. грн	Кількість відкритих рахунків наприкінці періоду за договорами з депонентами	№ в ТОП 1 /ТОП 2	Номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд. грн	Кількість відкритих рахунків наприкінці періоду за договорами з депонентами	№ в ТОП 1 /ТОП 2	Номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд. грн	Кількість відкритих рахунків наприкінці періоду за договорами з депонентами			
АТ АБ «УКРГАЗБАНК»	1/0	185,09	х	1/0	170,53	х	3/0	234,59	х	1/9	246,31	4828	2/0	250,08	х
АТ «Державний експортно - імпорتنний банк України»	2/0	107,22	х	2/0	118,77	х	1/0	393,78	х	0/0	х	х	1/0	641,13	х
АТ «Державний ощадний банк України»	3/0	87,96	х	6/0	29,35	х	5/0	138,44	х	3/0	130,48	х	5/0	116,21	х
АТ «Сітібанк»	4/0	62,14	х	0/0	х	х	6/0	92,31	х	4/0	101,95	х	4/0	144,57	х
АТ «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»	5/0	32,52	х	8/0	25,12	х	9/0	38,71	х	7/0	44,85	х	10/0	37,47	х
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	6/0	28,42	х	5/5	31,96	151107	8/9	45,92	4240	6/7	51,53	4943	6/4	56,13	138584
АТ «Укрсоцбанк»	9/2	15,33	28491	0/0	х	х	0/3	х	7510	0/4	х	7086	0/0	х	х
АТ «КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	10/0	14,56	х	0/0	х	х	0/0	х	х	0/0	х	х	0/0	х	х
АТ «КБ «ПРИВАТБАНК»	0/5	х	10088	0/6	х	120603	4/2	146,59	11905	2/3	174,88	8236	3/6	146,60	108118
АТ «АЛЬФА-БАНК»	0/0	х	х	7/0	25,47	х	10/10	38,32	38,32	9/10	39,68	х	8/0	45,43	х
АТ «ОТП Банк»	0/0	х	х	10/0	10,43	х	0/0	х	х	0/0	х	х	0/0	х	х
АТ «Айбокс Банк»	0/0	х	х	0/2	х	153283	0/0	х	х	0/0	х	х	0/0	х	х
АТ «Банк «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	0/0	х	х	0/3	х	152738	0/0	х	х	0/0	х	х	0/3	х	149714
АТ «АЛЬТБАНК»	0/0	х	х	0/0	х	х	0/1	х	14636	0/0	х	х	0/2	х	151371
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	0/0	х	х	0/0	х	х	0/0	х	х	10/0	24,01	х	0/0	х	х
Всього за банками в ТОП	х	533,24	38579	х	411,63	577731	х	1128,66	38329,32	х	813,69	25093	х	1437,62	547787

Складено автором за даними джерела [59]

Дані таблиці 2.6 свідчать про те, що у ТОП 10 за номінальною вартістю цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, увійшло у: 2015 р. – 8 банків; 2016 р. – 7 банків; 2017 р. – 8 банків; 2018 р. – 8 банків; 2019 р. – 8 банків.

При цьому, перше місце у цьому ТОП 10 поперемінно займали два банки:

- АТ АБ «УКРГАЗБАНК», у 2016 р. – 170,53 млрд грн; у 2018 р. – 246,31 млрд грн;

- АТ «Державний експортно-імпортний банк України», який займав перше місце у 2017 р., в якому обліковувалось цінних паперів за номінальною вартістю 393,78 млрд грн; у 2019 р. – 641,13 млрд грн.

Що стосується ТОП 10 за кількістю відкритих рахунків наприкінці періоду за договорами з депонентами, то тут ситуація щодо включення в нього банків є такою: у 2015 р. в нього увійшло 2 банки; у 2016 р. – 4 банки; у 2017 р. – 5 банків; у 2018 р. – 4 банки; у 2019 р. – 4 банки. У цьому рейтингу банки за період, що аналізується, банки не займали жодного разу першого місця. У 2015 р. АТ «Укрсоцбанк» зайняв друге місце із 28491 відкритими рахунками за договорами з депонентами; у 2016-2017р.р. друге місце, а у 2018 р. третє місце займав АТ «КБ «ПРИВАТБАНК» відповідно із 120603 рахунками; 11905 та відкритими рахунками за договорами з депонентами; у 2019 р. друге місце посідав АТ «АЛЬТБАНК» із 151371 відкритими рахунками за договорами з депонентами.

Загалом, за даними таблиці 2.6, діяльність банків як депозитних установ характеризується позитивною тенденцією зростання номінальної вартості цінних паперів власників, що обліковуються банками-депозитарними установами, яке за 2015-2019 рр. склало 904,38 млрд грн. Така ж тенденція зростання спостерігається і щодо кількості відкритих рахунків за договорами з депонентами, яке за цей період склало 509208 договорів.

2.2 Основні засади діяльності АТ «Ощадбанк» та аналіз її фінансово-майнового забезпечення за 2017-2019 роки

Одним із універсальних банків вітчизняної банківської системи є АТ «Державний ощадний банк України» (далі – АТ «Ощадбанк»), що створює сприятливі та вигідні умови обслуговування своїх клієнтів та їх рахунків, збільшення асортименту банківських операцій, послуг і продуктів, збільшення своєї присутності на різних сегментах кредитного ринку та ринку цінних паперів.

Метою діяльності АТ «Ощадбанк» є одержання прибутку від виконання банківських операцій та провадження іншої діяльності відповідно до законодавства, створення сприятливих умов для розвитку економіки та підтримки вітчизняного товаровиробника, переважно підприємств малого та середнього бізнесу, кредитно-фінансова підтримка процесів структурної перебудови, зміцнення та реалізація виробничого і торгового потенціалу галузей економіки, розвиток ощадної справи, всебічне банківське обслуговування юридичних і фізичних осіб.

Предмет діяльності АТ «Ощадбанк» – здійснення банківських та інших операцій і угод згідно з наданими Національним банком України ліцензіями і дозволами, провадження іншої діяльності, не забороненої для банків, у порядку, передбаченому законодавством.

Основними функціями АТ «Ощадбанк» є [44] (рисунок Л.1 Додатку Л):

- задоволення попиту фізичних та юридичних осіб на банківські продукти та послуги;
- забезпечення отримання прибутків і збільшення вартості банку;
- задоволення потреб в гарантованому заощадженні та накопиченні коштів значної кількості клієнтів;
- виконання функції агента державної гарантії повернення вкладів фізичних осіб;

- інвестування залучених банком коштів клієнтів у реальний та фінансовий сектори вітчизняної економіки;
- обслуговування на засадах комерційної діяльності державних програм соціально-економічного розвитку;
- обслуговування різних верств населення, в т.ч. із низькими доходами, що не мають альтернатив отримувати банківські послуги;
- підвищення ефективності соціальних програм на основі створення кругообороту фінансових ресурсів державних підприємств, що залучені на загальнодержавному рівні до виконання різних соціальних програм.

За роки свого існування АТ «Ощадбанк» завоював репутацію бездоганного ділового партнера, який спроможний виконувати взяті на себе зобов'язання незалежно від впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Усі депозити, розміщені в АТ «Ощадбанк», захищені державою незалежно від суми. Державна гарантія повернення вкладів в банку закріплена Статтею 57 закону України «Про банки і банківську діяльність» [46].

Одноосібним учасником банку є Держава Україна в особі Кабінету Міністрів України, яка має 100% у його статутному капіталі. Особою, яка опосередковано володіє істотною участю в АТ «Ощадбанк» є Міністерство фінансів України.

АТ «Ощадбанк» має членство в таких вітчизняних та міжнародних організаціях, як:

- Асоціація «Українська спілка учасників платіжного ринку» (СУПР);
- Асоціація «Українська Національна Група Членів та Користувачів СВІФТ» (УкрСВІФТ);
- Асоціація «Українські фондові торговці»;
- АТ «УКРКАРТ»;
- Українська фондова біржа;
- Міжнародна платіжна система MasterCard Worldwide;
- Міжнародна платіжна система VISA Intl.;
- Незалежна асоціація банків України (НАБУ);

- Національний депозитарій України;
- Професійна Асоціація учасників Ринків капіталу та Деривативів (ПАРД);
- Українська міжбанківська асоціація членів платіжних систем «ЕМА»;
- Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ);
- Національна платіжна система «Український платіжний простір»;
- SWIFT;
- Європейська Бізнес Асоціація [44].

За рейтингом НБУ, який визначає ТОП-10 найнадійніших банків України станом на 01.01.2020 за національними стандартами, АТ «Ощадбанк» займає за обсягами активів, власного капіталу та зобов'язанням банк займає друге місце, тобто конкурентна позиція банку – міцна та стабільна [20].

АТ «Державний ощадний банк України» є однією з найбільших вітчизняних фінансово-банківських установ, що стабільно працює в умовах постійної конкуренції на ринку банківських послуг та прагне бути сучасним конкурентоспроможним банком. Мережу відділень АТ «Ощадбанк» формують 1938 установ, що включають 677 сучасних відділень нового формату, 24 інклюзивних відділень, які облаштовані для найбільшого комфортного обслуговування людей з додатковими фізичними потребами, 1 преміум-центр та 66 преміум-зон. Крім того АТ «Ощадбанк» має 524 зони самообслуговування, 3224 інформаційно-платіжних термінали та 3328 банкоматів. Сьогодні 4,5 млн клієнтів АТ «Ощадбанк» користуються Інтернет-та мобільним банкінгом Ощад 24/7, який є другим за популярністю серед українських мобільних банківських за стосунків сервісом, адже його перевагами є:

- проста реєстрація;
- ніяких черг, доступ до послуг та інформації 24/7;
- плати за все не виходячи з дому з будь-якої точки світу;
- це швидко та безпечно;
- тарифи в Ощад 24/7 нижчі від тарифів у відділенні банку;

- оплата за довільними реквізитами без комісії;
- кожна операція підтверджується SMS-повідомленням [44].

Маючи статус державного банку, АТ «Ощадбанк» уособлює стабільність, впевненість та динамічний розвиток та є національним надбаням держави, символом її респектабельності.

За даними Національного банку України щодо балансових звітів банків (згрупованих балансових залишків банків) [20], проаналізовано склад і динаміка активів, капіталу, зобов'язань та фінансових результатів АТ «Ощадбанк» за 2017-2019 роки (додаток Л). Результати аналітичних процедур узагальнено у таблицях 2.7 – 2.10. В таблиці 2.7 проаналізовано динаміку загального обсягу зобов'язань АТ «Ощадбанк» та їх постатейного складу.

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки загального обсягу зобов'язань АТ «Ощадбанк» та окремих їх складових за 2017-2019 рр.

Зобов'язання	2017 р.	2018 р.			2019 р.		
	Сума, млн грн	Сума, млн грн	Відхилення		Сума, млн грн	Відхилення	
			млн грн	%		млн грн	%
Кошти отримані від НБУ	5000,0	0	-5000	-100,00	0	0	0
Кошти банків	8414,1	6382,4	-2031,7	-24,15	4237,3	-2145,1	-33,61
Кошти клієнтів	148302,2	151447,7	+3145,5	+2,12	198808,7	+47361	+31,27
Інші залучені кошти	34869,1	34787,0	-82,1	-0,24	18554,0	-16233	-46,66
Відстрочені податкові зобов'язання	399,9	399,9	0	0	524,8	+124,9	+31,23
Резерви за зобов'язаннями	72,0	311,1	+239,1	+332,08	526,7	+215,6	+69,30
Інші фінансові зобов'язання	1989,4	3042,7	+1053,3	+52,95	4997,5	+1954,8	+64,25
Інші зобов'язання	268,4	637,2	+368,8	+137,41	1201,9	+564,7	+88,62
Субординований борг	3615,8	2879,8	-736	-20,36	2462,6	-417,2	-14,49
Усього зобов'язань	156555,2	199887,9	+43332,7	+27,68	231313,7	+31425,8	+15,72
Всього пасиви	295879,7	291010,6	-4869,1	-1,65	314674,5	+23663,9	+8,13

За даними таблиці 2.7 видно, що обсяг зобов'язань АТ «Ощадбанк» в 2017-2019 рр. спочатку зменшувався, а потім - збільшувався (у 2018 р. порівняно із 2017 р. обсяг зобов'язань зменшився на 4869,1 млн грн (на 1,65%), а у 2019 р. порівняно із 2018 р. він зріс на 23663,9 млн грн (на 8,13%). Варто зазначити, що вагомий вплив у складі зобов'язань банку має така стаття, як «Кошти клієнтів». Так, у 2017 р. обсяг за цією статтею зобов'язань склав 148302,2 млн грн, що становило 73,16% від загального обсягу зобов'язань, у 2018 р. обсяг за цією статтею склав 151447,7 млн грн, що становило 75,74% від загального обсягу зобов'язань і, що на 3145,5 млн (на 2,12%) більше від попереднього року, а у 2019 р. кошти клієнтів дорівнювали 198808,7 млн грн, тобто 85,95% загальної величини зобов'язань, що на 47361 млн (на 31,27%) більше від попереднього року.

Наступною за питомою вагою у складі зобов'язань банку статтею є стаття «Інші залучені кошти», обсяг якої становив у 2017 р. 34869,1 млн грн – 17,12%; у 2018 р. обсяг становив 34787,0 млн грн – 17,41%, а у 2019 році інші залучені кошти зменшились на 16233,0 млн грн (на 46,66%) і склали 198808,7 млн грн – 8,04% у загальній величині зобов'язань банку.

Узагальнюючи відмітимо, що обсяг зобов'язань АТ «Ощадбанк» займає значну частку у пасивах банку, яка коливається від 69% у 2017-2018 рр. до 74% у 2019 р. Така структура зобов'язань АТ «Ощадбанк» свідчить про значну стабільність щодо залучення додаткових ресурсів у свою діяльність.

Аналіз динаміки обсягу капіталу АТ «Ощадбанк» та його постатейного складу здійснено за даними додатку Л та представлено в таблиці 2.8. Дані таблиці 2.8 відображають мінливість щодо тенденцій динаміки капіталу АТ «Ощадбанк». Так, у 2018 р. порівняно із 2017 р. обсяг капіталу банку зменшився на 13035,7 млн грн (на 41,28%). Таке значне зменшення обсягу капіталу банку було спричинене стрімким зростанням величини непокритих збитків, які у цей період зросли на 12366,3 млн грн (на 57,38%).

Таблиця 2.8 – Аналіз динаміки загального обсягу капіталу АТ «Ощадбанк» та окремих його складових за 2017-2019 рр.

Капітал	2017 р.	2018 р.			2019 р.		
	Сума, млн грн	Сума, млн грн	Відхилення		Сума, млн грн	Відхилення	
			млн грн	%		млн грн	%
Статутний капітал	43722,7	49472,8	+5750,1	+13,15	49472,8	0	0
Незареєстрований статутний капітал	5750,1	0	-5750,1	-100,0	0	0	0
Резервні та інші фонди банку	270,0	270,0	0	0	270,0	0	0
Резерви переоцінки	3388,3	2718,9	-669,4	-19,76	3516,9	+798	+29,35
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-21552,7	-33919,0	+12366,3	+57,38	-33707,8	-211,2	-0,62
Усього капіталу	31578,4	18542,7	-13035,7	-41,28	19551,9	+1009,2	+5,44

Варто відмітити, що у 2019 р. відбулося, хоча і не значне на 211,2 млн грн (на 0,62%), зменшення величини непокритих збитків. При цьому обсяг капіталу банку зріс на 1009,2 млн (на 5,44%). Також варто відмітити позитивну тенденцію зростання у 2017-2018 рр. складової капіталу АТ «Ощадбанк» «Статутний капітал», обсяг якої зріс на 5750,1 млн (на 13,15%).

Результати здійснення АТ «Ощадбанк» кредитної та інвестиційної діяльності певним чином можна проаналізувати на основі даних щодо обсягу та постатейного складу активів банку (додаток Л). Аналіз динаміки обсягу активів АТ «Ощадбанк» та їх постатейного складу здійснено в таблиці 2.9. З даних таблиці 2.9 видно, що у 2017-2018 рр. в АТ «Ощадбанк» відбулося зменшення загального обсягу активів банку, яке склало 4869,1 млн (1,65%). Це зменшення було викликане значним скороченням грошових коштів та їх еквівалентів, яке становило 1650,2 млн грн (13,43%); коштів в інших банках, що скоротились на 6724,3 млн грн (на 40,19%); обсягу кредитів та заборгованості клієнтів, що зменшились на 6959,3 млн грн (на 9,34%); вартості цінних паперів, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід та вартості цінних паперів, які обліковуються за амортизованою собівартістю, що

зменшилась відповідно на 15739,9 млн грн (на 21,59%) та на 7366,2 млн грн (на 29,23%).

Таблиця 2.9 – Аналіз динаміки загального обсягу активів АТ «Ощадбанк» та окремих їх складових за 2017-2019 рр.

Активи	2017 р.	2018 р.			2019 р.		
	Сума, млн грн	Сума, млн грн	Відхилення		Сума, млн грн	Відхилення	
			млн грн	%		млн грн	%
Грошові кошти та їх еквіваленти	12284,7	10634,5	-1650,2	-13,43	36723,6	+26089,1	+245,33
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю	21767,4	41591,9	+19824,5	+91,07	38578,4	-3013,5	-7,25
Кошти в інших банках	16732,8	10008,5	-6724,3	-40,19	18269,8	+8261,3	+82,54
Кредити та заборгованість клієнтів	74502,5	67543,2	-6959,3	-9,34	65168,3	-2374,9	-3,52
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	72901,6	57161,7	-15739,9	-21,59	38228,3	-18933,4	-33,12
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	25202,8	17836,6	-7366,2	-29,23	36809,5	+18972,9	+106,37
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	24,8	24,8	0	0	24,8	0	0
Інвестиційна нерухомість	0	796,9	796,9	+100,0	809,1	+12,2	+1,53
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	294,7	267,3	-27,4	-9,30	270,3	+3,0	+1,12
Відстрочений податковий актив	25,6	269,7	+244,1	+953,52	155,0	-114,7	-42,53
Основні засоби та нематеріальні активи	7614,6	8953,5	+1338,9	+17,58	9965,8	+1012,3	+11,31
Інші фінансові активи	1067,5	1449,3	+381,8	+35,77	3575,9	+2126,6	+146,73
Інші активи	1822,0	1892,6	+70,6	+3,87	2286,7	+394,1	+20,82
Всього активів	295879,7	291010,6	-4869,1	-1,65	314674,5	+23663,9	+8,13

У 2019 р. порівняно із 2018 р. спостерігається зростання загального обсягу активів банку, яке склало 23663,9 млн (8,13%). Зростання активів у цей період було викликане значним зростом суми грошових коштів та їх еквівалентів, що становив 26089,1 млн грн (245,33%); коштів в інших банках, що зросли на 8261,3 млн грн (на 82,54%); вартості цінних паперів, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, що зросла на 18972,9 млн грн (на 106,37%).

Негативно вплинуло на динаміку обсягу активів АТ «Ощадбанк» у 2018-2019 рр. зменшення коштів за статтею «Кредити та заборгованість клієнтів», що склало 2374,9 млн грн (3,52%). Узагальнюючи можна відмітити позитивну тенденцію динаміки обсягу активів банку за період, що аналізується, адже він загалом зріс на 18794,8 млн грн (на 6,35%). Аналіз динаміки обсягів доходів, витрат, прибутку та сукупного доходу АТ «Ощадбанк» (додаток Л) наведено в таблиці 2.10. За даними таблиці 2.10 можна зробити наступні висновки:

- у 2017-2019 рр. АТ «Ощадбанк» був прибутковим банком. Однак, варто відмітити, що у 2017-2018 рр. відзначається тенденція зменшення обсягу прибутку банку після оподаткування на 396,3 млн грн (на 70,96%). У 2018-2019 рр. ситуація покращується і в цей період спостерігається зростання прибутку після оподаткування на 93,0 млн грн (на 57,34%);

- така ж тенденція спостерігається за динамікою обсягу чистого процентного доходу, який у 2018 р. порівняно із 2017 р. зменшився на 62,3 млн грн (на 1,13%), а у 2019 р. порівняно із 2018 р. він зріс на 41,4 млн грн (на 0,76%);

- чистий комісійний дохід банку у періоді, який аналізується, з року в рік зростав (у 2018 р. порівняно із 2017 р. зростання склало 767,2 млн грн (28,43%), а у 2019 р. порівняно із 2018 р. воно становило 738,0 млн грн (21,3%).

Таким чином, АТ «Ощадбанк» є однією з найбільших фінансово-банківських установ України, що стабільно працює в умовах постійної конкуренції на ринку банківських послуг та прагне бути сучасним конкурентоспроможним банком.

Таблиця 2.10 - Аналіз динаміки доходів, витрат, прибутку та сукупного доходу АТ «Ощадбанк» за 2017-2019 рр.

Показники	Рік			Відхилення (+,-)			
	2017	2018	2019	2018 р. від 2017 р.		2019 р. від 2018 р.	
	млн грн	млн грн	млн грн	млн грн	%	млн грн	%
Процентні доходи	19740,7	19345,0	19058,2	-395,7	-2,00	-286,8	-1,48
Процентні витрати	14228,2	13894,7	13566,6	-333,5	-2,34	-328,1	-2,36
Чистий процентний дохід	5512,5	5450,2	5491,6	-62,3	-1,13	+41,4	+0,76
Комісійні доходи	4001,1	5307,6	6443,8	+1306,5	+32,65	+1136,2	+21,41
Комісійні витрати	1302,8	1842,1	2210,3	+539,3	+41,40	+368,2	+19,99
Чистий комісійний дохід	2698,3	3465,5	4203,5	+767,2	+28,43	+738,0	+21,3
Торговий результат	703,8	-1720,7	-194,5	-2424,5	-344,49	1526,2	-88,7
Інші операційні доходи	160,2	380,1	493,4	+219,9	+137,27	+113,3	+29,81
Інші доходи	21,0	88,0	80,6	+67,0	+319,05	-7,4	-8,41
Всього доходів	9095,9	7663,2	10074,6	-1432,7	-15,75	+2411,4	+31,47
Відрахування до резервів	1404,5	-3605,8	-123,9	-5010,3	-356,73	+3481,9	+96,56
Адміністративні та інші операційні витрати	7132,8	11236,2	9944,4	+4103,4	+57,53	-1291,8	-11,5
Всього витрат	8537,3	7630,4	9820,5	-906,9	-10,62	+2190,1	+28,7
Прибуток/збиток до оподаткування	558,5	32,8	254,2	-525,7	-94,13	+221,4	+675,0
Витрати на податок на прибуток	0	-129,4	1,0	-129,4	-100,0	+130,4	+100,77
Прибуток/збиток після оподаткування	558,5	162,2	255,2	-396,3	-70,96	+93,0	+57,34

Маючи статус державного ВАТ «Ощадбанк» прагне бути уособленням стабільності, впевненості та динамічного розвитку, національним надбанням держави та символом респектабельності. Сьогодні послугами банку користуються всі категорії населення, що забезпечує провідну позицію банку на ринку роздрібних банківських послуг України. Банк зосереджує свої зусилля на створенні сприятливих та вигідних умов обслуговування клієнтів, розширенні переліку банківських послуг, збільшенні присутності на ринку продуктів і послуг. Розуміючи соціальну важливість присутності саме державного банку в найвіддаленіших куточках країни та його роль в реалізації державних програм, банк зосереджує свої зусилля на створенні сприятливих умов для обслуговування всіх верст населення, забезпеченні соціальних та компенсаційних виплат громадянам, наданні повного спектру послуг та інших операцій.

3 Дослідження діяльності АТ «Державний ощадний банк України» на ринку цінних паперів та напрямів підвищення ефективності управління її видами

3.1 Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» на вітчизняному ринку цінних паперів у 2016-2019 роках

АТ «Ощадбанк» є однією з потужних та надійних установ ринку цінних паперів України. Так, за даними річних звітів НКЦПФР за 2016-2019 рр., діяльність АТ «Ощадбанк» на ринку цінних паперів була направлена на:

- емісію акцій;
- торгівля облігаціями;
- депозитарну діяльність.

Зауважимо, що у 2016-2017 рр. АТ «Ощадбанк» був одним із емітентів акцій, що зареєстрували найбільші їх випуски у ці роки (таблиця 3.1):

- обсяг емісії акцій банку склав 4955,52 млн грн, що становило 2,49% загального обсягу усіх емісій акцій на ринку цінних паперів, при цьому банк займав 5 місце в ТОП 10 емітентів із найбільшим випуском акцій, які зареєстровані протягом 2016 року;

- обсяг емісії акцій банку склав 14616 млн грн, що становило 4,5% загального обсягу усіх емісій акцій на ринку цінних паперів, при цьому банк займав 3 місце в ТОП 10 емітентів із найбільшим випуском акцій, які зареєстровані протягом 2017 року [59].

У 2019 р. АТ «Ощадбанк» до числа емітентів акцій, що зареєстрували найбільші їх випуски не було віднесено, так як у ці роки випуску акцій банк не здійснював. А от у 27.01.2016 р. Уряд України прийняв рішення про збільшення акціонерного капіталу банку шляхом здійснення емісії 4272 нових акцій із номінальною вартістю однієї нової акції 1160 тис. грн. Оплата нових акцій

Ощадбанку була здійснена державними борговими цінними паперами – облигаціями внутрішньої державної позики з індексованою вартістю спеціальної емісії номінальною вартістю 4955,52 млн грн. Свідоцтво про реєстрацію випуску акцій було видано НКЦПФР 07.02.2017 року [44].

Таблиця 3.1 – Показники діяльності АТ «Ощадбанк» на ринку цінних паперів як емітента, торговця цінними паперами та депозитарної установи за 2017-2019 рр.

Статус банка на ринку цінних паперів	Роки											
	2016 р.			2017 р.			2018 р.			2019 р.		
	Місце у ТОП 10	Обсяг емісії, млн грн	Частка у загальному обсязі емісії, %	Місце у ТОП 10	Обсяг емісії, млн грн	Частка у загальному обсязі емісії, %	Місце у ТОП 10	Обсяг емісії, млн грн	Частка у загальному обсязі емісії, %	Місце у ТОП 10	Обсяг емісії, млн грн	Частка у загальному обсязі емісії, %
Емітент цінних паперів												
Емітент, який зареєстрував одні з найбільших випуски акцій протягом року	5	4955,52	2,49%	3	14615↑	4,5%↑	x	x	x	x	x	x
Торговець цінними паперами												
Статус банка на ринку цінних паперів	2016 р.			2017 р.			2018 р.			2019 р.		
	Місце у ТОП 10 (ТОП 3)	Обсяг виконаних договорів, млн грн	Відсоток від загального обсягу виконаних договорів, %	Місце у ТОП 10	Обсяг виконаних договорів, млн грн	Відсоток від загального обсягу виконаних договорів, %	Місце у ТОП 10	Обсяг виконаних договорів, млн грн	Відсоток від загального обсягу виконаних договорів, %	Місце у ТОП 10	Обсяг виконаних договорів, млн грн	Відсоток від загального обсягу виконаних договорів, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Торговець цінними паперами з найбільшим обсягом торгів державними облигаціями України на позабіржовом у ринку	1	45986,98	35,54%	1	19026,0↓	28,57%↓	10	270,94	0,08%↓	2	42561,5↑	8,99%↑

Кінець таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Торговець цінними паперами з найбільшим обсягом торгів облигаціями місцевих позик на позабіржовому ринку України	(2)	1220,6	41,15%	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Торговець цінними паперами з найбільшим обсягом торгів облигаціями підприємств на позабіржовому ринку України	9	1382,54	2,99%	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Депозитарна установа												
Статус банку на ринку цінних паперів	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.					
	Місце у ТОП 10 (ТОП 3)	номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд грн	Місце у ТОП 10	номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд грн	Місце у ТОП 10	номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд грн	Місце у ТОП 10	номінальна вартість цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, млрд грн				
Депозитарна установа за найбільшим розміром номінальної вартості цінних паперів власників, що обліковуються цими депозитарними установами	6	29,35	5	138,44↑	3	130,48↓	5	116,21↓				

Складено автором за даними [59]

Уряд України 01.02.2017 р. прийняв рішення про збільшення акціонерного капіталу АТ «Ощадбанк» шляхом здійснення емісії 2987 нових акцій із номінальною вартістю однієї нової акції 1160 тис. грн. Оплата нових акцій банку була здійснена державними борговими цінними паперами – облигаціями внутрішньої державної позики з індексованою вартістю спеціальної емісії номінальною вартістю 3464,92 млн грн.

Урядом України 06.03.2017 р. було прийнято рішення про збільшення акціонерного капіталу АТ «Ощадбанк» шляхом здійснення емісії 4656 нових акцій із номінальною вартістю однієї нової акції 1160 тис. грн. Оплата нових

акцій банку була здійснена державними борговими цінними паперами – облігаціями внутрішньої державної позики з індексованою вартістю спеціальної емісії номінальною вартістю 5400,96 млн грн.

27.12.2017 р. Уряд України прийняв ще одне рішення про збільшення акціонерного капіталу банку шляхом здійснення емісії 4957 нових акцій із номінальною вартістю однієї нової акції 1160 тис. грн. Оплата нових акцій АТ «Ощадбанк» була здійснена державними борговими цінними паперами – облігаціями внутрішньої державної позики спеціальної емісії номінальною вартістю 5750,12 млн грн.

У відповідності з постановою Кабінету Міністрів України «Про збільшення статутного капіталу публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» та внесення змін до його Статуту» № 1039 від 27.12.2017 р. і договору щодо випуску облігацій внутрішньої державної позики та передання їх у власність Банку на збільшення його статутного капіталу № 13010-05/223 від 28.12.2017 р. було проведено розміщення 100% від запланованого об'єму розміщення власних іменних акцій та здійснене повне зарахування облігацій внутрішньої державної позики в збільшення статутного капіталу банку (виписка про рух цінних паперів АТ «Ощадбанк», надана депозитарною установою АТ «Ощадбанк», як зберігача за день 28.12.2017 р. на суму 5750,12 млн грн).

Розглядаючи активність АТ «Ощадбанк» за даними таблиці 3.1 щодо здійснення діяльності на ринку цінних паперів із борговими цінними паперами, а саме облігаціями, зауважимо, що банк у 2016 р. здійснював операції з облігаціями різноемітентного випуску: державними облігаціями; облігаціями місцевих позик; облігацій підприємств. Однак, починаючи з 2017 р., АТ «Ощадбанк» зосередив свою діяльність, як торгівець цінними паперами саме на купівлі-продажу державних облігацій. За даними річних звітів АТ «Ощадбанк» 2016-2019 рр. операції з цінними паперами банк здійснював досить активно, про що свідчать дані таблиці 3.2

Таблиця 3.2 – Динаміка цінних паперів, які наявні для продажу в АТ «Ощадбанк» на 31.12.2017-31.12.2019 рр.

Цінні папери, які наявні для продажу	Роки						
	2017	2018			2019		
	Сума, млн грн	Сума, млн грн	Відхилення (+,-)		Сума, млн грн	Відхилення (+,-)	
			Сума, млн грн	%		Сума, млн грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Державні боргові цінні папери України:	64623,1	109505,4	+44882,3	+69,45	95426,0	-14079,4	-12,86
Середньострокові державні боргові цінні папери, у тому числі із можливістю дострокового викупу	15119,6	27657,7	+12538,1	+82,93	33453,8	+5796,1	+20,96
Короткострокові державні боргові цінні папери	45594,9	31853,7	-13741,2	-30,14	13846,3	-18007,4	-56,53
Довгострокові державні боргові цінні папери, у тому числі із можливістю дострокового викупу	3715,5	49895,8	+46180,3	+1242,91	48133,1	-1762,7	-3,53
Державні боргові цінні папери для виплати бюджетної заборгованості з податку на додану вартість	193,1	98,2	-94,9	-49,15	0	-98,2	-100,0
Інші:	8540,3	7421,9	-1118,4	-13,10	17841,3	10419,4	140,39
Цінні папери, емітовані НБУ	5659,3	4505,9	-1153,4	-20,38	16022,8	11516,9	255,60
Облігації, випущені підприємствами	2025,2	1640,8	-384,4	-18,98	849,0	-791,8	-48,26
Облігації, випущені органами місцевого самоврядування	0	420,1	+420,1	+100,0	453,0	+32,9	+7,83
Облігації, випущені Державною іпотечною установою	854,3	855	+0,7	+0,08	516,5	-338,5	-39,59
Векселі	1,4	0	-1,4	-100,00	0	0	0

Кінець таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Резерв на покриття збитків від знецінення	295,3	370,6	+75,3	+25,50	63,7	-306,9	-82,81
Всього боргових цінних паперів, наявних для продажу	72868,1	116556,6	+43688,5	+59,96	113202,6	-3354	-2,88
Дольові цінні папери:	33,6	33,6	0	0	412,5	378,9	1127,68
Акції компаній	44,5	33,6	-10,9	-24,49	412,5	378,9	1127,68
Резерв на покриття збитків від знецінення	10,9	0	-10,9	-100,00	0	0	0
Всього цінних паперів, наявних для продажу	72901,6	116590,2	+43688,6	+59,93	113615,1	-2975,1	-2,55

Складено автором за даними [44]

Дані таблиці 3.2 свідчать про те, що загальна вартість цінних паперів, наявних в АТ «Ощадбанк» для продажу у 2018 р. порівняно із 2017 р. зросла на 43688,6 млн грн (на 59,93%), а у 2019 р. порівняно із 2018 р. вона зменшилась на 2975,1 млн грн (на 2,55%). Найбільшу частку у цінних паперів, наявних в банку для продажу займають державні боргові цінні папери України, у 2017 р. їх частка становила 88,69%, у 2018 р. – 93,95%, у 2019 р. – 84,3%). Що стосується інших цінних паперів, наявних для продажу, то серед них найбільшу питому вагу становили цінні папери, емітовані НБУ, питома вага яких у 2017 р. складала 66,27%; у 2018 р. – 60,71% та у 2019 р. – 89,81%.

Варто зауважити, що, АТ «Ощадбанк» отримував облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) в якості розрахунку за внески в акціонерний капітал відповідно до рішень Уряду України. На дату первісного визнання різниця між номінальною та справедливою вартістю ОВДП, з урахуванням справедливої вартості вбудованого деривативу була визнана у капіталі і становила у 2017 р. 493,6 млн грн. Станом на 31.12.2017 р. умови емісії ОВДП балансовою вартістю 19568,1 млн грн передбачають індексацію номінальної вартості на дату погашення відповідно до зміни середньозваженого курсу гривні до дол.

США на міжбанківському ринку за відповідний період утримання. Купонний дохід не індексується.

Згідно з умовами генерального кредитного договору, укладеного з НБУ надав у заставу державні боргові цінні папери України, станом на 31.12.2018 р. вартість переданих активів становить 9595,0 млн грн. В заставу було передано цінні папери, що оцінюються за амортизованою вартістю у сумі 4703,5 млн грн та цінні папери, які оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід у сумі 4891,4 млн грн.

Станом на 31.12.2019 р. на виконання умов договору про зберігання запасів готівки НБУ, в якості застави банком було передано державні боргові цінні папери України балансовою вартістю 9341,2 млн грн, а саме:

- які обліковуються за амортизованою собівартістю балансовою вартістю 1372,8 млн грн;
- які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки балансовою вартістю 7968,4 млн грн.

Щодо акції компаній, відмітимо, що вони є інвестиціями в інструменти капіталу призначені як такі, що оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в іншому сукупному доході, представлені переважно акціями платіжних систем Visa і Mastercard. АТ «Ощадбанк» вважає ці акції стратегічної інвестицією і не планує ними торгувати. Станом на 31.12.2019 р. справедлива вартість акцій платіжних систем Visa і Mastercard становила 390,1 млн грн. Протягом 2019 р. та 2018 р. банк отримав 2,1 млн грн та 1,8 млн грн дивідендів, відповідно.

Важливим аспектом дослідження діяльності АТ «Ощадбанк» є аналіз нормативів інвестування. Так, з метою забезпечення контролю над інвестиційною діяльністю банків, а саме за прямими інвестиціями, НБУ встановлює нормативи інвестування:

- норматив інвестування у цінні папери окремо за кожною установою (Н11), що встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання коштів банку до статутних капіталів установ, що може призвести до

втрати капіталу банку та, який визначається як співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до статутного капіталу банку. Нормативне значення нормативу Н11 не має перевищувати 15%;

- норматив загальної суми інвестування (Н12), що встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання (прямого чи опосередкованого) коштів банку до статутних капіталів будь-яких юридичних осіб, що може призвести до втрати капіталу банку та, який визначається як співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи, до статутного капіталу банку. Нормативне значення нормативу Н12 не має перевищувати 60% [54].

Порівняння стану виконання нормативів інвестування банками України з граничними, встановленими НБУ, дає змогу зробити висновок про дуже низьку інвестиційну активність комерційних банків. Протягом аналізованого періоду значення нормативу інвестування у цінні папери окремо за кожною банківською установою (Н11) жодного разу не перевищує достатнє значення і становив: на 31.12.2017 р. 0,0001; на 31.12.2018 р. 0,0009 і на 31.12.2019 р. 0,0002. У аналізованому періоді АТ «Ощадбанк» дотримувався нормативу інвестування у цінні папери окремо за кожною установою - норматив Н11 по банку становив 0,05, тобто 5%, що не перевищує нормативного значення 15%. Значення нормативу загальної суми інвестування (Н12) по банківській системі України в період з 2017 р. по 2019 р. не перевищував нормативного значення і становив: на 31.12.2017 р. 0,22; на 31.12.2018 р. 0,15 і на 31.12.2019 р. 0,13. У цьому ж періоді АТ «Ощадбанк» дотримувався нормативу загальної суми інвестування (Н12), який по банку становив 0,14, тобто 14% у всі роки періоду проведення аналізу, що не перевищує нормативного значення 60%. Це свідчить про виважену та ефективну інвестиційну політику банку.

3.2 Напрями удосконалення управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів за умов виникнення ринкової невизначеності

Невизначеність у сфері управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів – чинник виникнення відповідних ризиків процесів формування і використання ресурсного потенціалу, що зумовлює необхідність урахування умов ринкової невизначеності, а також потребує формування належних управлінських рішень із метою запобігання виникненню ризикових ситуацій, які в умовах ринку цінних паперів можуть нести значну загрозу для діяльності банку.

Прояв різних умов ринкової невизначеності в управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів можна поділити щодо їх передбачуваності та прогнозованості. По-перше, доцільно виділити групу умов ринкової невизначеності, які виникають унаслідок різних ситуацій, але таких, котрі піддаються прогнозуванню або передбаченню. Прикладом передбачення (або прогнозування) з виникнення окремих умов ринкової невизначеності в управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів можуть бути ситуації з визначення дій потенційних конкурентів на заздалегідь окреслених сегментах ринку банківських послуг. Можливість прогнозування таких умов полягає у визначенні наслідків дії конкурентів на ринку банківських послуг і можливості досягнення ефективності в управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів. При розгляді дій потенційних конкурентів важливо окреслити інтервал часу, протягом якого означені дії найбільше впливатимуть на діяльність досліджуваного банку.

Іншим прикладом передбачення виникнення окремих умов ринкової невизначеності в управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів може бути ситуація зі зміною вимог чинної законодавчої бази з приводу ведення відповідних напрямів банківської діяльності або дотримання нормативних вимог із реалізації інвестиційної діяльності.

Для врахування і розв'язку умов ринкової невизначеності, розвиток яких можливо спрогнозувати або передбачити, зазвичай застосовуються ймовірнісні та статистичні методи їх оцінки, а також сукупність підходів до розв'язку оптимізаційних задач, заснованих на критеріях Гурвіца, Севіджа, Вальда, Лапласа, Байєса тощо [9; 33; 37; 60]. Тож у підсумку як окремі напрями, інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів в умовах зазначеного прояву ринкової невизначеності, можна виокремити розробку сценаріїв з управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів, що дозволить мінімізувати негативні впливи під час виникнення ситуації з передбаченими проявами прогнозованих умов виникнення ринкової невизначеності. При цьому такі сценарії повинні мати як економічні важелі стримування впливу негативних наслідків виникнення прогнозованих умов ринкової невизначеності, так і заходи, спрямовані на лобювання інтересів банку. Зокрема, під час зміни економічних нормативів діяльності банків доцільне запровадження гнучкого перехідного періоду для встановлення нових нормативів або впровадження таких періодів із погляду різних груп банків. Якщо говорити про застосування з боку окремого банку економічних важелів стримування впливу негативних наслідків виникнення прогнозованих умов ринкової невизначеності, то слід зазначити, що їх, насамперед, можна розподілити залежно від ситуацій виникнення досліджуваних умов ринкової невизначеності. При цьому, в контексті змінності економічних нормативів банківської діяльності, такі важелі повинні передбачати прогнозу оцінку зміни нормативів банківської діяльності.

Якщо ж говорити про застосування економічних важелів із погляду зменшення негативних впливів унаслідок прогнозованості певних дій потенційних конкурентів, то необхідно відмітити лише важливість застосування таких важелів, які принаймні адекватні тим, котрі застосовують потенційні конкуренти. Досить складно спрогнозувати і передбачити розвиток ринкової невизначеності також під час масового відпливу вкладів дрібних клієнтів банку, спрямованих на зменшення наявної та потенційної ресурсних

баз банку, що безпосередньо впливає на стан управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів. До того ж важкопрогнозовані та непередбачені умови розвитку ринкової невизначеності можуть спричинити цілу низку впливів на діяльність банку.

Якщо ж говорити про напрями з удосконалення управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів в умовах відміченого прояву ринкової невизначеності, то слід зауважити, що більшість із можливих дій, насамперед, визначається регулятором банківської діяльності. Поряд із поділом умов виникнення і розвитку ринкової невизначеності в управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів відповідно до їх передбачуваності та прогнозованості, слід розглядати невизначеність з урахуванням насиченості системи управління відповідною інформацією.

У такому разі можна виділити невизначеність із погляду як недостатності інформаційного забезпечення, так і наявності надмірної інформації при управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів. Якщо ж говорити про умови ринкової невизначеності внаслідок отримання надмірної інформації щодо управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів, то доцільно зосередити увагу на тому, що врахування таких умов можливе в разі скорочення наявної інформації або обрання більш пріоритетних даних із наявної їх множини. Так, для обрання більш пріоритетних даних із наявної їх множини, маючи на меті скорочення надмірної інформації, можна також застосовувати методи експертних оцінок, які дозволять на об'єктивно-суб'єктивному рівні визначати доцільність прийняття окремих управлінських рішень.

Водночас із цим при вирішенні стратегічних завдань з управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів повинна бути координованість в узагальненні отриманої інформації зі структурами банку, які відповідають за ризик-менеджмент. Утім прийняття стратегічних рішень з управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів повинно

бути узгоджене між різними структурами з управління його діяльністю, не залежно від масштабу діяльності. Водночас із цим загальне бачення основних напрямів управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів в умовах невизначеності можна звести відповідно до поданого на рисунку 3.1.

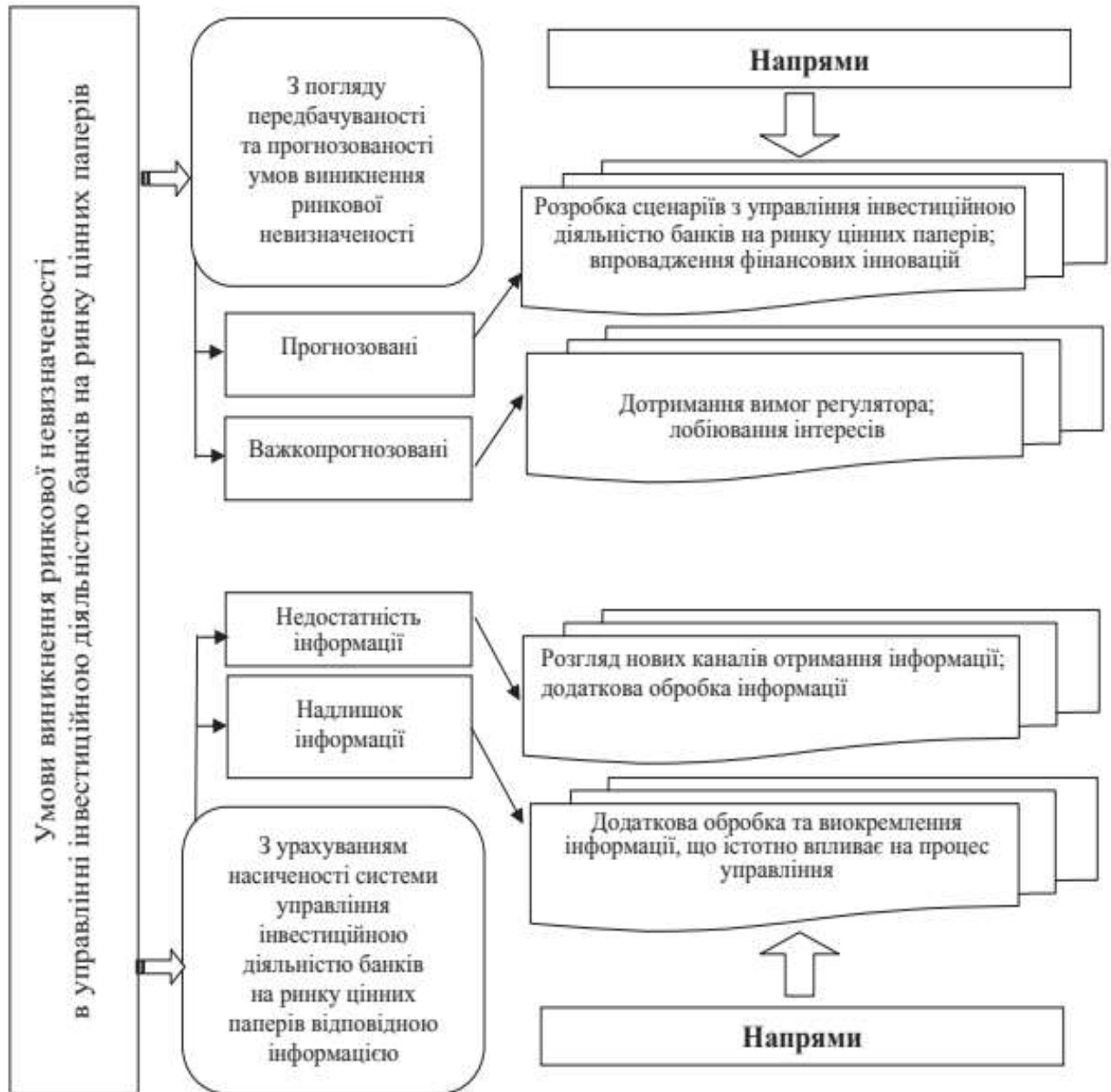

Рисунок 3.1 – Основні напрями управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів в умовах виникнення ринкової невизначеності

Як видно з даних рисунка 3.1, основні напрями управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів щодо врахування умов виникнення ринкової невизначеності базуються на поєднанні методів обробки отриманої інформації та застосуванні необхідних важелів з отримання стійкого позитивного ефекту в зазначеному управлінні. У підсумку це дозволяє поліпшити і розширити горизонти управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів та обґрунтовує розгляд доцільності виходу на ринок цінних паперів у цілому. Розгляд такого підходу базується на врахуванні ризиковості дій із цінними паперами; урахуванні очікуваної дохідності цінних паперів на момент виходу банку на ринок цінних паперів та оцінки змінності очікуваної дохідності цінних паперів з часом.

Слід зазначити, що головна відмінність між розглядом доцільності виходу банку на ринок цінних паперів із фіксованим і нефіксованим доходом полягає в урахуванні ризиковості дій, насамперед, із цінними паперами з нефіксованим прибутком. Ґрунтовність такого розмежування базується на таких міркуваннях. Якщо цінний папір має фіксований дохід, то банк в змозі більш об'єктивно зіставити значення ризику і дохідності в разі здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів з обраним інструментом фондового ринку. При цьому визначальним у цьому плані є величина очікуваного доходу та її змінність із часом, що і є основними параметрами при встановленні доцільності виходу банку на ринок цінних паперів. У разі ж якщо цінний папір має нефіксований дохід, то це ще більше підсилює ризиковість дій щодо здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів з таким інструментом. Тому питання доцільності виходу банку на ринок цінних паперів значною мірою залежить від значення показника ризику цінного папера, що визначається відповідно до класу емітента такого папера, рейтингової оцінки емітента або цінних паперів емітента. Тож якщо величина ризику окремого цінного папера в момент виходу на фондовий ринок є неприйнятною, доцільність здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів за таким напрямом також є неприйнятною. Що стосується

врахування очікуваної дохідності та її змінності при визначенні доцільності здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів із цінними паперами, які мають нефіксований дохід, то слід звернути на такі обставини:

- по-перше, при розгляді можливості виходу банку на ринок цінних паперів слід порівняти дохідність цінного папера з дохідністю можливого застосування інших інструментів. Якщо ж поточна ринкова дохідність пропонованого цінного папера на момент виходу на фондовий ринок є більшою або дорівнює поточній дохідності можливого застосування інших інструментів, то вихід на фондовий ринок є доцільним. У протилежному разі доцільність виходу на фондовий ринок із зазначеним видом цінних паперів є недостатньо ефективною і визначається як схильністю менеджменту банку до ризику, так і прогноною оцінкою змінності очікуваної дохідності застосованого різновиду цінного папера з часом;

- по-друге, якщо прогнозна оцінка є позитивною щодо зростання очікуваної дохідності застосованого різновиду цінного папера з часом, то вихід на фондовий ринок із таким цінним папером є доцільним. Якщо ж прогнозна оцінка є негативною щодо зростання очікуваної дохідності застосованого різновиду цінного папера з часом, то вихід на фондовий ринок із таким цінним папером є недоцільним. Як метод з визначення очікуваної дохідності застосованого різновиду цінного папера можуть бути використані регресійні моделі, методи експертних оцінок, підходи теорії ігор тощо.

Таким чином, визначення доцільності виходу банку на ринок цінних паперів відповідно до критерію можливості та необхідності застосування окремого різновиду цінних паперів слід проводити згідно із відображеним на рисунку 3.2.

З поданого на рисунку 3.2 видно, що логічна схема аналізу у визначенні доцільності виходу банку на фондовий ринок відповідно до розгляду умов упровадження цінного папера визначає не лише доцільність здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів з обраним різновидом цінного папера, а й умови припинення такої діяльності.

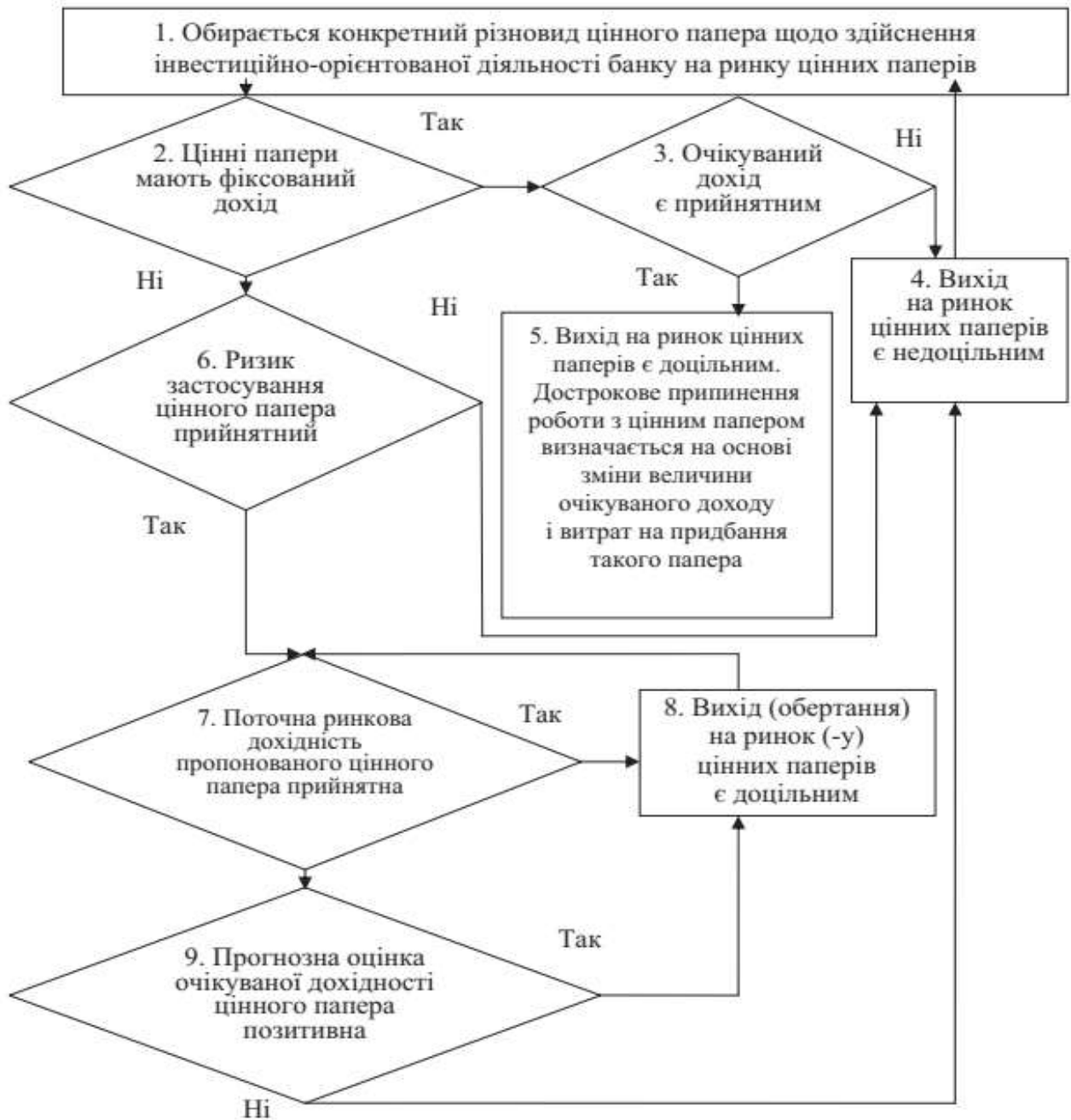

Рисунок 3.2 – Методичний підхід до визначення доцільності виходу банку на ринок цінних паперів відповідно до розгляду умов впровадження цінних паперів

Водночас, на схемі не відображено умови припинення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів з обраним різновидом цінного папера відповідно до встановленого строку обертання цінного папера, що є очевидним. Тому наведену на рисунку 3.2 схему слід розглядати з урахуванням обраного

горизонту (терміну обертання цінного папера) щодо здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів. Разом з цим можна відмітити, що запропонований підхід ураховує такі умови впровадження цінного папера, як: різновид цінного папера за змістом отриманого доходу (фіксований і нефіксований), термін обертання, ризиковість застосування, оцінка поточної ринкової дохідності цінного папера, оцінка змінності дохідності цінного папера в часі. Водночас аналіз щодо встановлення доцільності виходу банку на фондовий ринок, насамперед, передбачає розгляд якісних критеріїв здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів. Це пов'язано з тим, що головним критерієм розгляду прийнятності умов упровадження цінних паперів (хоча основою визначення такої прийнятності і є окремі кількісні розрахунки) є врахування поточної діяльності різних банків та змінності умов здійснення їхньої інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів.

Інший підхід до визначення доцільності виходу банку на ринок цінних паперів може базуватися виключно на кількісному порівнянні отриманих результатів. Тоді в такому разі ознакою доцільності здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів є, наприклад, несуттєва зміна структури наявного портфеля цінних паперів банку, яка визначається, зокрема, межею такої зміни, що узагальнюється відповідно до конкретних кількісних показників. Тобто, наприклад, змінність структури портфеля цінних паперів банку за кожним елементом такої структури не повинна перевищувати конкретне числове значення. При цьому таке узагальнення кількісних характеристик підпорядковане, передусім, вимогам і можливостям банку щодо здійснення його банківської діяльності в цілому. Проте слід відмітити, що зазначений підхід визначає як доцільність, так і можливість здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів та при визначенні умов упровадження цінних паперів щодо здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів. Таким чином, розгляд умов застосування різних паперів є основою доцільності виходу банку на фондовий ринок. Водночас при

узагальненні кількісного порівняння отриманих результатів на основі оптимізаційного менеджменту з інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів урахувалися вже побажання банку щодо зміни структури його портфеля цінних паперів. Застосування різних критеріїв оцінки доцільності і можливості здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів, де не менш важливе значення набуває визначення джерел покриття витрат, пов'язаних із виходом банку на ринок цінних паперів.

Узагальнення умов виникнення ринкової невизначеності в управлінні інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів та структурування таких умов залежно від їх передбачуваності і прогнозованості та розгляду насиченості системи управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів відповідною інформацією сприяло розкриттю окремих напрямів поліпшення процесу зазначеного управління. Водночас функціонування банківського сектору на ринку цінних паперів є одним із пріоритетних напрямів сучасного управління банківською діяльністю, що, перш за все, пов'язано з важливістю вирішення питань оптимізації формування портфеля цінних паперів і визначення доцільності інвестиційної діяльності банків з урахуванням фінансових аспектів її проведення в сучасних умовах.

Результати дослідження суті та напрямів діяльності банків на ринку цінних паперів можна сформуувати у такі висновки.

1. Зміст поняття «ринок цінних паперів» варто розглядати на основі дії певної системи економічно-правових відносин в такий спосіб – ринок цінних паперів – це система економічно-правових відносин щодо купівлі-продажу цінних паперів, і похідних (деривативів), що здійснюються на основі попиту та пропозиції. Функції ринку цінних паперів поділяють на: 1) загальноринкові функції, що притаманні будь-якому ринку, до яких узагальнено відносять: інформаційну функцію, що полягає у забезпеченні учасників ринковою інформацією; комерційну функцію, що передбачає отримання прибутку від операцій на ринку цінних паперів; цінову функцію, що полягає у забезпеченні процесу утворення ціни на цінні папери; регулюючу функцію, що втілюється у виробленні правил торгівлі, встановленні пріоритетів та органів контролю; 2) специфічні функції, які притаманні саме ринку цінних паперів.

2. Згідно чинного законодавства учасниками ринку цінних паперів є : емітенти; особи, що видали неемісійні цінні папери; інвестори в цінні папери; інституційні інвестори; професійні учасники ринку цінних паперів; об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів; саморегульвні організації професійних учасників ринку цінних паперів. Функціонування та розвиток ринку цінних паперів в Україні, як і в багатьох країнах світу, тісно пов'язаний з діяльністю банківських установ. Роль діяльності банків на ринку цінних паперів визначається можливостями цих інститутів залучати тимчасово вільні кошти населення, підприємств та їх спроможністю ефективно вкладати ці залучені кошти в фінансові інструменти з метою задоволення як своїх фінансових потреб, так і фінансових потреб інститутів фінансового та реального секторів економіки. всі банківські операції, які здійснюються на ринку цінних паперів поділяються на такі групи: емісійні, інвестиційні, посередницькі операції та

розрахунково-касові та інші операції, що пов'язані з обслуговуванням ринку цінних паперів.

3. Банки, крім надання фінансових послуг, мають право здійснювати ще діяльність на ринку цінних паперів щодо: інвестицій; випуску власних цінних паперів; зберігання цінностей (у тому числі щодо обліку і зберігання цінних паперів). Всі банківські операції, які здійснюються на ринку цінних паперів поділяються на такі групи: емісійні, інвестиційні, посередницькі операції та розрахунково-касові та інші операції, що пов'язані з обслуговуванням ринку цінних паперів. До професійної діяльності на ринку цінних паперів відносять: діяльність з торгівлі цінними паперами (брокерська діяльність; дилерська діяльність; андеррайтинг; діяльність з управління цінними паперами); діяльність з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами; діяльність з управління іпотечним покриттям); депозитарна діяльність; діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку; клірингова діяльність; діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів; діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю.

4. Цінні папери, які обертаються на ринку цінних паперів класифікуються за різними ознаками, врахування якого дозволяє суб'єктам ринку цінних паперів, в т.ч. банківським установам, більш виважено здійснювати вибір тих чи інших цінних паперів відповідно до виду їх діяльності на ринку, а отже, більш ефективно здійснювати цю діяльність. Однак, дослідження змісту запропонованих класифікацій демонструє їх значну варіативність, яка першочергово проглядається у кількості виокремлюваних авторами класифікаційних ознак. з метою більш детального обґрунтування варіативності поділу цінних паперів, необхідним є також розгляд і додаткових ознак їх класифікації. Тому, запропоновано здійснювати розгляд класифікації цінних паперів через систематизоване групування різних основних та додаткових ознак класифікації.

5. Ефективність різних напрямів банківської діяльності на ринку цінних паперів значною мірою визначається рівнем регулювання як функціонування ринку цінних паперів загалом, так і діяльності на ньому різних його учасників. В Україні застосовується моделі регулювання ринку цінних паперів, за якої основні функції виконують державні органи, лише незначна частина повноважень передається об'єднанням професійних учасників ринку цінних паперів. Головним державним регулятором на ринку є НКЦПФР. Саморегулювання на ринку цінних паперів України здійснюється через такі структури, як: об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, які можуть об'єднувати професійних учасників (ОПУ), що здійснюють різні види професійної діяльності на ринку, а також саморегулювнi організації професійних учасників ринку цінних паперів (СРО), що здійснюють саморегулювання за певним видом професійної діяльності. Державне регулювання діяльності банківських установ на ринку цінних паперів здійснюється через прийняту в державі грошово-кредитну політику, що розробляється та реалізується саме НБУ. Діяльність на ринку цінних паперів банків регулюється також і НБУ. Так, НБУ, з метою обмеження інвестиційного ризику, що пов'язаний із веденням банками діяльності щодо вкладання інвестицій та здійснення операцій з цінними, встановлено такі економічні нормативи інвестування: норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11; норматив загальної суми інвестування (Н12).

6. Одними з найактивніших учасників ринку цінних паперів є комерційні банки, які, як вже зазначалось, займають провідне місце на цьому ринку і як інвестори, і як фінансові посередники. У 2017-2018 рр. діяльність банків України на ринку цінних паперів відмічається значеною активізацією. Найбільш активним щодо емісії акцій банками був 2016 р., в якому було зареєстровано випусків акцій на загальну суму 1037,98 млрд грн, а обсяг емісії акцій банками із цієї суми склав 95,98%. Першим у списку 2016 р. ТОП-10 емітентів, яким НКЦПФР зареєстровано значні за обсягом випуски акцій був АТ «КБ «ПриватБанк», який випустив акцій, за даними НКЦПФР, на суму

146,24 млрд грн, що становило 73,35% загального обсягу зареєстрованих випусків акцій 2016 р. 2018-2019 рр. відзначаються значним спадом емісійної діяльності банків з випуску акцій, однак, кількість банків в ТОП-10 все одно є домінуючою. Так, друге місце серед емітентів, за якими НКЦПФР зареєстровано значні за обсягом випуски акцій у 2019 р. друге місце в ТОП-10 таких емітентів зайняв АТ Альфа-Банк, який здійснив емісію акцій на суму 16,55 млрд грн, що склало 26,04% загального обсягу зареєстрованих випусків акцій у цьому році.

7. Розглядаючи діяльність банків на ринку цінних паперів в аспекті їх ролі як професійних учасників ринку, варто відмітити, що важливою складовою діяльності будь-якої фінансової установи на ринку цінних паперів є якісна та стабільна робота депозитарної установи. Банки як професійні учасники ринку цінних паперів здійснюють депозитарну діяльність на підставі ліцензій НКЦПФР на право здійснення професійної діяльності на фондовому ринку — депозитарної діяльності депозитарної. У ТОП 10 за номінальною вартістю цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, ввійшло у: 2015 р. – 8 банків; 2016 р. – 7 банків; 2017 р. – 8 банків; 2018 р. – 8 банків; 2019 р. – 8 банків. У ТОП 10 за номінальною вартістю цінних паперів власників, що обліковуються депозитарними установами, ввійшло у: 2015 р. – 8 банків; 2016 р. – 7 банків; 2017 р. – 8 банків; 2018 р. – 8 банків; 2019 р. – 8 банків.

8. Одним із універсальних банків вітчизняної банківської системи є АТ «Державний ощадний банк України» (далі – АТ «Ощадбанк»), що створює сприятливі та вигідні умови обслуговування своїх клієнтів та їх рахунків, збільшення асортименту банківських операцій, послуг і продуктів, збільшення своєї присутності на різних сегментах кредитного ринку та ринку цінних паперів. АТ «Державний ощадний банк України» є однією з найбільших вітчизняних фінансово-банківських установ, що стабільно працює в умовах постійної конкуренції на ринку банківських послуг та прагне бути сучасним конкурентоспроможним банком. Мережу відділень АТ «Ощадбанк» формують

1938 установ, що включають 677 сучасних відділень нового формату, 24 інклюзивних відділень, які облаштовані для найбільшого комфортного обслуговування людей з додатковими фізичними потребами, 1 преміум-центр та 66 преміум-зон. Крім того АТ «Ощадбанк» має 524 зони самообслуговування, 3224 інформаційно-платіжних термінали та 3328 банкоматів. Сьогодні 4,5 млн клієнтів АТ «Ощадбанк» користуються Інтернет-та мобільним банкінгом Ощад 24/7.

9. Аналіз фінансово-майнового забезпечення діяльності АТ «Ощадбанк» у 2017-2019 рр. показав, що обсяг зобов'язань в цей період спочатку зменшувався, а потім - збільшувався (у 2018 р. порівняно із 2017 р. обсяг зобов'язань зменшився на 4869,1млн грн (на 1,65%), а у 2019 р. порівняно із 2018 р. він зріс на 23663,9 млн грн (на 8,13%). Варто зазначити, що вагомих вплив у складі зобов'язань банку має така стаття, як «Кошти клієнтів». У 2017-2018 рр. в АТ «Ощадбанк» відбулося зменшення загального обсягу активів банку, яке склало 4869,1 млн (1,65%). у 2017-2019 рр. АТ «Ощадбанк» був прибутковим банком. Однак, варто відмітити, що у 2017-2018 рр. відзначається тенденція зменшення обсягу прибутку банку після оподаткування на 396,3 млн грн (на 70,96%). У 2018-2019 рр. ситуація покращується і в цей період спостерігається зростання прибутку після оподаткування на 93,0 млн грн (на 57,34%).

10. АТ «Ощадбанк» є однією з потужних та надійних установ ринку цінних паперів України. Так, за даними річних звітів НКЦПФР за 2016-2019 рр., діяльність АТ «Ощадбанк» на ринку цінних паперів була направлена на: емісію акцій; торгівля облігаціями; депозитарну діяльність. При цьому, у 2016-2017 рр. АТ «Ощадбанк» був одним із емітентів акцій, що зареєстрували найбільші їх випуски у ці роки. У 2016 р. здійснював операції з облігаціями різномітентного випуску: державними облігаціями; облігаціями місцевих позик; облігацій підприємств. Однак, починаючи з 2017 р., АТ «Ощадбанк» зосередив свою діяльність, як торгівець цінними паперами саме на купівлі-продажу державних облігацій. За даними річних звітів АТ «Ощадбанк» 2016-

2019 рр. операції з цінними паперами банк здійснював досить активно. Загальна вартість цінних паперів, наявних в АТ «Ощадбанк» для продажу у 2018 р. порівняно із 2017 р. зросла на 43688,6 млн грн (на 59,93%), а у 2019 р. порівняно із 2018 р. вона зменшилась на 2975,1 млн грн (на 2,55%).

11. У аналізованому періоді АТ «Ощадбанк» дотримувався нормативу інвестування у цінні папери окремо за кожною установою - норматив Н11 по банку становив 0,05, тобто 5%, що не перевищує нормативного значення 15%. У цьому ж періоді АТ «Ощадбанк» дотримувався нормативу загальної суми інвестування (Н12), який по банку становив 0,14, тобто 14% у всі роки періоду проведення аналізу, що не перевищує нормативного значення 60%. Це свідчить про виважену та ефективну інвестиційну політику банку.

12. Невизначеність у сфері управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів – чинник виникнення відповідних ризиків процесів формування і використання ресурсного потенціалу, що зумовлює необхідність урахування умов ринкової невизначеності, а також потребує формування належних управлінських рішень із метою запобігання виникненню ризикових ситуацій, які в умовах ринку цінних паперів можуть нести значну загрозу для діяльності банку. Основні напрями управління інвестиційною діяльністю банків на ринку цінних паперів варто розглядати щодо врахування умов виникнення ринкової невизначеності, які базуються на поєднанні методів обробки отриманої інформації та застосуванні необхідних важелів з отримання стійкого позитивного ефекту в зазначеному управлінні. Визначення доцільності виходу банку на ринок цінних паперів відповідно до критерію можливості та необхідності застосування окремого різновиду цінних паперів слід проводити відповідно до розгляду умов упровадження цінного папера, що дозволяє визначати не лише доцільність здійснення інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів з обраним різновидом цінного папера, а й умови припинення такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Береславська О.І. Діяльність банків на ринку цінних паперів України / О.І. Береславська // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2016. – №2. – С.21-30
2. Берлач А. І. Організаційно-правові основи біржової діяльності: Навч. посібник/А. І. Берлач, Н. А. Берлач, Ю. В. Ілларіонов.- К.: Фенікс, 2000. - 336 с <http://ebib.pp.ua/ist-10--idz-ax247--nf-39.html>
3. Біловус Т. В. Дослідження моделей регулювання ринків цінних паперів / Т. В. Біловус // Економіка і організація управління. – 2017. – № 2 (26). – С. 132-140
4. Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Цивільне право України. Загальна частина Навчальний посібник / К.: КНТ, 2006.- 480 с.
5. Бороздин П.Ю. Ценные бумаги и фондовый рынок. [учебное пособие] / П.Ю. Бороздин – М.: Инст-т экономики и права, 1994. – 520 с.
6. Борщук І. В. Державне регулювання діяльності комерційних банків на фондовому ринку України /Борщук І.В., Скибінська З.М., Шквір В.Д. //Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2017. – №579. – С.358-363
7. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик/– К. : НІОС. – 2000. – 416 с.
8. Васильєва Т.А. Фінансовий інструментарій забезпечення ефективного функціонування інвестиційного ринку / Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, О.В. Макарюк // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 3. – Т.1. – С.180-189
9. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
10. Волинець Р.А. Фондовий ринок: поняття, структура, загальна характеристика / Європейське співробітництво. – 2017. - №6(25). – С.60-78

11. Гаврилов В. В. Рынок ценных бумаг: структура и место в системе рынка: дисс. ... д-ра экон. наук / В. В. Гаврилов/ Воронеж, 1998. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-48342.html?page=15>.
12. Галанов В. А. Рынок ценных бумаг: учебник / В. А. Галанов – М.: ИНФРА-М, 2007. – 379 с.
13. Гарбар Ж.В, Гарбар В.А. Напрями діяльності банків на фондовому ринку України / Ж.В. Гарбар, В.А. Гарбар // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 13. – Ч. 2. – С.119-124
14. Гитман Л.Дж. Основы инвестирования /Л. Дж. Гитман, М. Д. Джон. – М.: Дело ЛТД, 1997. – 410 с.
15. Гриньова В. М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда. - Харків: Вид-во ХДЕУ, 2002. - 462 с.
16. Грищенко Т. Цілі діяльності та особливості взаємодії суб'єктів ринку цінних паперів в умовах конкурентного економічного середовища / Т. Грищенко, І. Івахненко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. - №127. С.31-35
17. Демківський А. В. Гроші та кредит : Навч. посібник / А. В. Демківський. – К.: Дакор, 2007. – 528 с.
18. Еш С. М. Фінансовий ринок: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
19. Загорський В. С. Проблеми становлення і функціонування ринку цінних паперів в перехідній економіці України : дис. ... д-ра экон. наук / В. С. Загорський. – Львів, 1996. – 426 с.
20. Згруповані балансові залишки банків України за період 01.01.2016 – 01.01.2020 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#3>
21. Іванюта О.М. Фондовий ринок в Україні та особливості формування його інфраструктури / О. М. Іванюта // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2012. - Вип. 2. - С. 234-241

22. Калюга О. О. Фондовий ринок як елемент фінансового ринку/ О. О. Калюга // Теорія та практика державного управління. – 2017. - №1 (56). - С. 1-5
23. Канцір І.А. Моделі регулювання фінансового ринку України / І.А. Канцір // Науковий вісник Чернівецького університету.Серія Економіка. – 2012. – Вип. 592. – С.119-121
24. Касимов Ю. Ф. Основы теории оптимального портфеля ценных бумаг. – М. : Филинь, 1998. – 144 с.
25. Квасницька Р.С. Інвестиційний потенціал інститутів фінансового ринку України : монографія / Р.С. Квасницька – Хмельницький: ПП «Монускрипт», 2015. – 314 с.
26. Кизима Г. М. Моделі регулювання фінансових ринків: сутність та особливості [Електронний ресурс] / Г. М. Кизима // Державне управління: удосконалення та розвиток – 2011. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=369>.
27. Коваленко В.В. Діяльність банків на ринку цінних паперів / В.В. Коваленко // Інфраструктура ринку. – 2018. – Вип. 26. – С. 326-332
28. Копилова О.В. Аналіз стану та проблем розвитку біржового сегменту українського фондового ринку (на прикладі ПФТС ТА УБ) // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» : зб. наук. праць. Луцький національний технічний університет. – Вип. 7(25). – Ч. 4.– Луцьк. – 2010. – С.321–335
29. Кравченко Ю. Я. Рынок ценных бумаг в вопросах и ответах : учеб. пособ. для студ. экон. вузов / Ю. Я. Кравченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, 2005.—536 с.
30. Кривенко Л. В., Ісаєва О. В. Доцільність запровадження моделі мегарегулятора фінансового ринку в Україні / Л. В. Кривенко, О. В. Ісаєва // / Економічний часопис-XXI. – 2015. – №3-4(2). – С.33-36
31. Кутузова М. М. Фондовий ринок України в умовах нестабільності світового фінансового середовища: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Луцьк, 2015. 268 с.

32. Куцик П.О. Державне регулювання інвестиційного процесу в умовах функціонування ринку цінних паперів: монографія /П.О. Куцик, М.Я. Вірт, І.В. Гончарук, В.І. Куцик, М.Ю. Барна; [за заг. ред. П.О.Куцика]. – Львів: Вид-во «Раст-7», 2014. – 296 с.
33. Лабскер Л. Г. О некоторой общей схеме формирования критериев оптимальности в играх с природой / Л. Г. Лабскер // Вестник Финансовой академии. – 2000. – № 2. – С. 71–78.
34. Луців Б. Л. Інвестиційний банківський портфель. – К. : Лібра, 2002. – 192 с.
35. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Майорова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
36. Малишко В. М., Присяжнюк І. О. Виникнення інститутів біржової торгівлі в Україні // Юридичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 116-120
37. Марковський О. В. Концепція моделювання системи ризик-менеджменту комерційного банку / О. В. Марковський // Держава та регіони. – 2009. – № 6. – С. 123–125.
38. Михальчишина Л.Г. Цінні папери: види та систематизація для облікових цілей / Л.Г. Михальчишина // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 12. –С. 258-261.
39. Мозговий О. М. Фондовий ринок. Навчальний посібник: КНЕУ, 1999; - 316 с. <https://buklib.net/books/30026/>
40. Мошенский С. З. Рынок ценных бумаг: трансформационные процессы / С. З. Мошенский. – М.: Экономика, 2011. – 240 с.
41. Мусієнко О. М. Специфіка управління портфелем цінних паперів у контексті реалізації інвестиційної діяльності банку / О. М. Мусієнко // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Економіка. - 2013. - Вип. 23. - С. 315-318
42. Назаренко Л. В. Визначення сутності поняття “фондовий ринок” // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 40. – С. 211-217
43. Осипов В. И. Инвестиционный банковский портфель ценных бумаг: Учебн.

пособие. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2000. – 36 с.

44. Офіційний сайт АТ «Державний ощадний банк України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua>

45. Порядок та умови видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів): офіц. текст : за станом на 08.09.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0854-13#n23>

46. Про банки і банківську діяльність : закон : офіц. текст : за станом 08.03.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

47. Про депозитарну систему України : закон : офіц. текст : станом на 03.07.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>

48. Про депозитарну та клірингову діяльність Національного банку України : положення : офіц. текст : станом на 27.01.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1727-13>.

49. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : закон : офіц. текст : станом на 03.07.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>

50. Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії : закон : офіц. текст : за станом на 15.03.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/94#Text>

51. Про Інститути спільного інвестування : закон : офіц. текст. : за станом на 03.07.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>.

52. Про недержавне пенсійне забезпечення : закон : офіц. текст. : за станом на 03.07.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>.

53. Про об'єднання професійних учасників фондового ринку: положення : офіц. текст : за станом на 14.08.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-13#Text>.

54. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : інструкція : офіц. текст : за станом 01.07.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>
55. Про фонди банківського управління : проект закону : офіц. текст : за станом на 01.09.2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=0963&skl=8
56. Про цінні папери та фондовий ринок: закон : офіц. текст : за станом на 24.09.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
57. Рекуненко І.І. Особливості діяльності саморегулювних організацій на ринку фінансових послуг / І.І. Рекуненко, Є.П. Бондаренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/pprbsu/2010_29/10_29_44.pdf
58. Ринок фінансових послуг: навч. посібник / Д.І. Дема, І.В. Абрамова, І.А. Шубенко, Л.В. Недільська, В.М. Трокоз. – Житомир: ЖНАЕУ, 2013. – 370 с.
59. Річні звіти НКЦПФР за 2015-2019 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports/#page-2>
60. Сіо К. К. Управленческая экономика / К. К. Сіо. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 671 с.
61. Стадницька О. М. Наукове узагальнення державного регулювання ринку цінних паперів у зарубіжних країнах як досвід для України / О. М. Стадницька // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 15. – С. 54–56.
62. Степанова Д.С., Передерій В.В. Функції ринку цінних паперів // Трансформація фінансової системи та обліку в умовах інноваційної глокалізації національної економіки: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 25-26 жовтня 2018 року) – Одеса: «Друкарський дім», 2018. – С.154-155

63. Тевелєв Д. М. Дефініція «ринок цінних паперів»: сутність та визначення / Д. М. Тевелєв. // Економіка будівництва і міського господарства. – 2013. – С. 87–93.
64. Фондовий ринок: підручник : у 2 кн. — Кн. 1 / В.Д.Базилевич, В.М.Шелудько, В.В.Вірченко та ін. ; за ред. В.Д.Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К. : Знання, 2015. — 621с.
https://pidru4niki.com/73101/finansii/klasifikatsiya_tsinnih_paperiv
65. Ходаківська В. П. Данілов О.Д. Ринок фінансових послуг : навч. посібник – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 501 с.
66. Цивільний кодекс України : закон : офіц. текст : станом на 16.10.2020 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
67. Шелудько В.М. Фінансовий ринок : підручник / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2008. – 535 с.
68. Шкварчук Л. О. Фінансовий ринок в системі економічних відносин [Електронний ресурс] / Л. О. Шкварчук. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/19650323/finansii/finansoviy_rinok
69. Шуляк О.Ю. Види та активність діяльності банків на ринку цінних паперів України / О.Ю. Шуляк, Р.С. Квасницька // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н.А. Хрущ, Р.С. Квасницька, І.В. Форкун та ін. (відп. ред. Н.А. Хрущ). Хмельницький : ХНУ, 2020. – С.61-63. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fbs.khnu.km.ua/>.
70. Янчинська Т. М. Фондовий ринок та його розвиток в Україні [Електронний ресурс] / Т. М. Янчинська. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=2158>.